

Sofia Pihlaja

MEEMIPANDEMIA
Koronavirushuumori Reddit-meemeissä maaliskuussa
2021

Yhteiskuntieteiden tiedekunta
Kandidaatintutkielma
Toukokuu 2022

TIIVISTELMÄ

Sofia Pihlaja: Meemipandemia – Koronavirushuumori Reddit-meemeissä maaliskuussa 2020
Kandidaatintutkiminto
Tampereen yliopisto
Yhteiskuntatutkimus
Toukokuu 2022

Covid-19, paremmin tunnettu nimellä koronavirus, muutti maailmaa perusteellisesti ihmisten arjen toimintojen häiriintyessä. Monet sosiaaliset kohtaamiset siirtyivät internetiin rajoitusten estäessä kasvokkaiset sosiaaliset kontaktit. Paljon tutkimusta on tehty karanteenin ja eristyksen vaikutuksista ihmisten hyvinvointiin mutta vähemmän on tutkittu sitä, miten korona-aikaa käsiteltiin internetmeemeissä. Meemit ovat kasvattaneet suosiotaan internetin aikakaudella ja niitä on käytetty erinäisiin tarkoituksiin sotapropagandasta arjen käytäntöjen pilkkaamiseen. Meemillä tarkoitetaan internetissä jaettavia sisältöyksiköitä tai ryhmiä, eli yleensä videoita, kuvia, sanontoja ja tekstejä, jotka jakavat piirteitä keskenään ja joita levitetään ja muokataan tietoisena toisistaan.

Tutkimus suoritettiin tarkastelemalla Reddit verkkosivuston koronaviruslangan meemejä maaliskuulta 2020. Maaliskuun meemien tarkasteleminen mahdollistaa katsauksen koronaviruksen ensireaktioihin meemien muodossa. Tutkimuksen metodina käytettiin teemoittelua, meemeissä esiintyvien teemojen selvittämiseksi. Teemoiksi valikoitui kolme pääteemaa, työn ja koulun teema, ajan teema ja moraalinen teema. Jokainen pääteema sisälsi lukuisia alateemoja. Teemojen tarkastelemiseksi käytettiin semioottisen kuva-analyysin keinoa, konnotatiivista kuva-analyysia. Kysessä on kolmivaiheinen tarkasteluprosessi, joka syventää kuva-analyysia jokaisen tason aikana ja mahdollistaa meemien syvemmän analyysin. Kolmivaiheinen analyysiprosessi alkaa denotatiivisesta tasosta, jossa etsitään meemin peruserkitys. Denotatiivista tasoa seuraa konnotatiivinen, lisämerkitysten taso, joka täydentää peruserkitystä. Kolmas ja viimeinen taso on henkilökohtainen taso, jossa määritellään kuvan viesti. Tarkoituksena on selvittää mille meemeissä nauretaan, mistä huumori syntyy ja millä keinoin.

Työn ja koulun teemaan liittyvissä meemeissä käsiteltiin työssä ja opiskelussa tapahtunutta muutosta, eri ammattien kokemaa arvostusta ja otettiin kantaa siihen, miten aiemmin matalankoulutuksen ammateista kehittyi elintärkeitä yhteiskunnan toimimisen kannalta. Meemeissä puitiin ammattien hierarkkista järjestystä ja kritisoitiin valikoivaa arvostusta ja mediahuomiota. Ajan teeman alle sijoituvissa meemeissä käsiteltiin koronavirusta maailmanlopun tapaisena katastrofina, jota tarkasteltiin muistoissa ajasta ennen koronavirusta, korona-ajan nykyisyyttä sekä koronaviruksen muistelua ajassa koronaviruksen jälkeen. Moraalisen teemassa otettiin vahvasti kantaa ihmisten käytökseen ja yhteiskunnassa tapahtuviin asioihin, määrittelemällä ja vitsailemalla siitä mikä on moraalisesti hyväksyttävää ja mikä ei.

Koronavirusmeemit jakavat paljon yhtäläisyyksiä koronavirusajan ulkopuolella tehtyjen meemien kanssa. Monessa turvaututaan yhdysvaltalaiseen populaarikulttuuriin ja käytetään hyväksi valmiiksi tunnettuja ja vakiintuneita hahmoja, jotka syventävät meemin viestiä. Koronavirusmeemit olivat usein naurettavia, absurdeja, sisälsivät paljon mustaa huumoria ja katastrofivitejä. Meemeissä vähemmistöt ja ei-valkoiset etniset ryhmät jäivät marginaaliin ja esitettiin negatiivisessa valossa. Koronavirusmeemien voidaan siis sanoa vahvistaneen vallalla olevia diskursseja niiden haastamisen sijaan.

Avainsanat: Koronavirus, meemi, huumori, teemoittelu, kuva-analyysi, konnotatiivinen kuva-analyysi, kriittinen huumorintutkimus

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck –ohjelmalla.

Sisällys

1 Johdanto	1
2 Teoria ja tausta.....	2
2.1 Meemin olemus	2
2.2 Meemihuumori	2
2.3 Kriittinen huumorintutkimus	4
2.4 Tutkimuskysymykset	5
3 Aineisto ja tutkimusmenetelmät	6
3.1 Aineiston rajaus ja valinta	6
3.2 Semiotiikka	6
3.3 Semioottinen kuva-analyysi	7
3.4 Konnotatiivinen kuva-analyysi	8
3.5 Tutkimusetiikka ja haasteet	9
4 Meemien teemat ja analyysi.....	10
4.1 Työn ja koulun teemat	10
4.2 Ajan teemat	11
4.3 Moraalin teemat	13
4.4 Meemien konnotatiivinen kuva-analyysi	15
5 Lopuksi	28
6 Lähteet.....	31

1 Johdanto

Covid-19, monelle paremmin tunnettu nimellä Koronavirus, sai alkunsa vuoden 2019 lopulla Kiinan Wuhanin maakunnasta. Tauti, joka aiheutti akuutin hengitystieinfektion, levisi nopeasti maailmaanlaajuisesti, tartuntojen levitessä maasta toiseen. 11 maaliskuuta 2020, World Health Organization, WHO julisti koronan lopulta pandemiaksi (WHO 11.3.2020). Suomessa ja maailmalla ryhdyttiin pikaisiin toimiin pandemian hillitsemiseksi. Lentomatkustusta maiden välillä rajoitettiin, tapahtumia peruttiin, kokoontumisrajoitukset astuivat voimaan, koulut ja monet työt siirtyivät etäyhteyksien varaan ja lopulta jopa ihmisten ulkona liikkumista alettiin monin paikoin säädellä ja rajoittaa (Honey-Rosés et al 2020). Jatkuvalle syötöllä päivittyvät tilastot tartuntojen määrästä ja kuolemista hallitsivat uutismedioiden sivuja, lähes joka maassa. Monet ihmiset olivat jumissa kodeissaan, rajoitusten ja karanteenin estäessä suuren osan sosiaalisten kontaktien ylläpitämisestä. Sosiaalinen elämä siirtyi suurelta osin internettiin.

Karanteenin ja eristyksen vaikutus ihmisten elämään koronapandemian aikana on saanut osakseen jo tutkimusta (Brooks, Webster, Smith, Woodland & Wessely 2020), mutta vähemmälle huomiolle on jäänyt se, miten laajasti pandemiaa käsiteltiin meemihuumorin keinoin. Internetsivustot täyttyivät erilaisista koronavirusmeemeistä, joissa ruodittiin kaikkea terveydenhuollon ammattilaisten ohjeistuksista koti- ja työelämän muutoksiin ja koronarajoituksiin. Uutisointi koronavirusmeemeistä keskittyi kuitenkin lähinnä tarkastelemaan asian moraalia, sen suhteen onko koronavirukselle sallittua nauraa vai ei (Miczo, 2021). Harvoin kuitenkaan keskityttiin tarkastelemaan sitä, mille meemeissä nauretaan.

Meemit ovat osaltaan rakentamassa käsitystämme maailmasta, ja niiden voisi sanoa toimivan eräänlaisena internetin jaettuna kielenä (Milner 2016, 7) minkä vuoksi niitä on käytetty kaikessa protesteista sotapropagandaan saakka (Rodley 2016). Meemien kasvavan vaikutusvallan vuoksi on tärkeää ymmärtää mistä meemien huumori muodostuu ja millaisia teemoja niissä esiintyy. Tähän pyrin vastaamaan tutkimuksellani Reddit verkkosivuston koronavirus-langan meemeistä. Semioottisen kuva-analyysin avulla tarkastelen meemejä pintaa syvemältä, pyrkien selvittämään millaisia teemoja meemeissä esiintyy ja mille meemeissä oikein nauretaan.

2 Teoria ja tausta

Tässä luvussa esittelen työni teoreettiset lähtökohdat ja keskeiset käsitteet. Aloitan esittelemällä mitä meemin käsitteellä tarkoitetaan, josta siirryn käsittelemään meemeissä esiintyvää huumoria laajemmin. Tämän jälkeen esittelen mitä kriittinen huumorintutkimus on ja miksi se soveltuu meemien tarkasteluun.

2.1 Meemin olemus

Meemien määrittely tieteellisesti on haastavaa, sillä meemin käsite on hyvin moninainen. Moni meemitutkija (Shifman 2014, Vainikka 2016, Dynel 2016) pohjaa meemi käsitteen alkuperän Richard Dawkinsin (1976) kirjassa *Itsekkyyden geeni* esiintyvään määritelmään. Dawkins määrittelee meemin eräänlaiseksi jäljittelyksi ja pohjaa täten meemi-nimen kreikkalaipohjaiseen sanaan *mimeme*, tarkoittaen imitoitua asiaa (em. 249). Tätä jäljittelyä tai imitaatiota syntyy, kun ihmiset siirtävät eteenpäin kulttuurista ainesta, joka tarpeeksi monta kertaa siirryttyään alkaa elää omaa elämäänsä. Tämä aines voi puolestaan olla melkein mitä vaan ideoista, ajatuksista, sävelmistä ja ohjeista jonkinlaiseen käyttäytymismalliin. Nämä meemit sitten siirtyvät eteenpäin jäljittelyn tai kopioinnin kautta. (Blackmore 2000, 27–29.)

Meemin käsitettä on sittemmin laajennettu, kun meemin idea on muuttunut kaikesta kopioitavasta ja jäljiteltävästä sisällöstä koskemaan erityisesti internetmeemejä. Internetmeemien tutkimuksen kentällä moni nojaa Limor Shifmanin (2014) käsitykseen meemeistä. Digitaalisen median tutkijana Shifman määrittelee meemit digitaalisiksi sisältöyksiköiksi, tai sisältöryhmiksi, jotka jakavat yhteisiä piirteitä keskenään (em. 39). Nämä meemit on luotu tietoisena toisistaan, niitä on jaettu, imitoitu ja muokattu internetissä monen eri internetkäyttäjän toimesta (em. 41).

2.2 Meemihuumori

Meemien erityisen luonteen vuoksi, on niistä helposti löydettävissä samankaltaisuuksia maiden rajoista riippumatta. Meemeissä usein esiintyviä piirteitä ovat muun muassa maskuliinisuuden muodot, tavalliset ihmiset, huumori, yksinkertaisuus ja leikkimielisyys (Shifman 2014, 86). Vainikka (2016) lisäisi tähän luetteloon vielä tunteiden ilmaisun, karnevalisoinnin, merkitysten vääristelyn, yllätyksellisyyden ja ”internetin ruman estetiikan”, jossa tavoitteena on hiomaton, viimeistelemätön ja jopa ruma kuva.

Meemeissä on yleistä tavallisten ihmisten kuvaaminen, sillä tarkoituksena on saavuttaa eräänlainen samaistuttavuus meemin katsojan ja meemikuvan välillä. Meemi naurattaa, koska

se on samaistuttava ja saavutettava. (Shifman 2014, 74–76). Tämän voi ajatella pätevän myös osaltaan populaarimedian hahmojen kuvaamiseen erinäisissä, alkuperäismateriaalista poikkeavissa tilanteissa, mikä tuo hahmot samaistuttavuuden piiriin.

Meemimaisemaa dominoivat myös usein viittaukset yhdysvaltalaiseen populaarikulttuuriin (Nissenbaum & Shifman 2018), jolloin yhdysvaltalaiskeskeisyys voidaan nähdä pikemmin sääntönä poikkeuksen sijaan. Yhdysvaltalaisen populaarikulttuurin viittaukset ovat olleet yleisiä myös koronavirusmeemejä tutkittaessa (Sebba-Elran 2021, Hermes & Kopitz 2022). Tämä voi osaltaan liittyä yhdysvaltalaismedian vahvaan läsnäoloon ympäri maailmaa, mikä luo meemeille valmiin tunnistettavuuden kehikon tuttujen hahmojen ja viittausten muodossa.

Knobel ja Lankshear (2006, 221–225) ovat eritelleet meemeissä usein käytettyjä huumorin keinoja, joita ovat populaarikulttuurin ja mainosten kautta tuotettu outo tai omituinen tilanteellinen huumori ja yhteiskunnallisten asioiden ja olojen kommentointi ja parodiointi huumorin keinoin. Yhteiskunnallisten asioiden ja olojen parodiointi asettaa meemeissä käytetyn huumorin erityisesti satiirin puolelle. Satiirille tyypillistä on jonkin asian pilkkaaminen ja kritisointi. Tämä kritiikki saattaa usein olla jopa aggressiivista luonteeltaan ja sen tarkoituksena on osoittaa, että jokin maailmassamme on väärin tai kaipaa korjaamista. (Zareff 2020, 21–22.) Meemien sisältäessä paljon satiirista huumoria ja pilkkaa, ei ole yllättävää, että suuri osa meemihuumorista kallistuu negatiivisen puolelle myös koronavirusmeemeissä (Sebba-Elran 2021, Hermes & Kopitz 2022). Negatiivisia puolia ylistetään ja ne esitetään positiivisia puolia useammin hyvässä valossa. Positiivisia piirteitä sen sijaan vähätellään tai esitetään meemeissä ironisella tavalla (Nissenbaum & Shifman 2018).

Meemien huumorin keinoihin kuuluu myös leikkimielisyys ja leikillisuus, sekä yllätyksellisyys. Huumori voidaan siis nähdä harmittomana leikkinä, huumorina huumorin vuoksi (Shifman 2014, 79–80). Osa meemihuumorista voidaan täten luokitella tähän kategoriaan, sen ollessa usein järjetöntä, yllätyksellistä ja vailla merkitystä. Merkityksiä usein myös väaristellään ja yhdistellään meemeissä, esimerkiksi yhdistämällä keskenään poikkeavat kuvan ja tekstin, jolloin vitsi syntyy näiden kahden epätavallisesta yhdistämisestä (Yus 2021).

Hollannissa (Hermes & Kopitz 2022) ja Israelissa (Sebba-Elran 2021) toteutetuissa koronavirusmeemitutkimuksissa havaitut teemat ja koronahuumori liittyivät erityisesti arjen ja työn muutokseen, ajankulusta vitsailuun sekä poliittisten toimijoiden ja koronatoimien pilkkaamiseen. Kantaa otettiin myös vessapaperin hamstraamiseen ja vastuullisesti toimimiseen pandemian aikana.

Meemien voi sanoa kehittyneen tärkeäksi osaksi internetkulttuuria, jolloin niiden avulla otetaan myös usein kantaa ajankohtaisiin tapahtumiin, kuten koronaviruspandemiaan. Meemien käyttö ja tulkinta voidaan nähdä eräänlaisena internetkielen taitamisena (Milner 2016, 7). Meemien ymmärtäminen voi jopa olla vaatimuksena erilaisiin internetyhteisöihin osallistumiseen. Kuitenkin on muistettava, että siinä missä meemeillä on mahdollista horjuttaa vallitsevia valtasuhteita, voidaan meemeillä myös vahvistaa näiden valtasuhteiden olemassaoloa. Meemeissä esiintyvien teemojen on todettu usein uusintavan perinteisen median luomaa mallia maailmasta (Nissenbaum & Shifman, 2018).

Perinteistä mediamallia mukaillen miehet tai miesoletetut esiintyvät meemeissä huomattavasti naisia useammin ja heidän kuvauksensa on moninaisempaa kuin meemeissä kuvattujen naisten (Nissenbaum & Shifman, 2018). Vähemmistöt ja erilaiset ei-valkoiset etniset ryhmät esiintyvät myös meemeissä valtaväestöä harvemmin ja usein negatiivisessa valossa (Sebba-Elran, 2021, Nissenbaum & Shifman, 2018). Vähemmistöryhmät kuvataan meemeissä usein stereotyyppisellä tavalla, jossa tarkoitus on esittää vähemmistö- ja etniset ryhmät ”toisina” ja valtaväestöön kuuluvat tai valkoisen rodun edustajat samaistuttavina hahmoina. Meemeissä käytetty huumori on täten usein konservatiivista luonteeltaan, uusintaen vallitsevia valtasuhteita. (Nissenbaum & Shifman, 2018.) Tärkeää on tarkastella sitä, mille meemeissä nauretaan.

2.3 Kriittinen huumorintutkimus

Huumorin on usein nähty muun muassa lieventävän pelkoja ja auttavan selviytymään erinäisten katastrofien ja kriisien yli (Dundes 1987, 73). Esimerkiksi vakavasti sairaat henkilöt saattavat vitsailla tilanteestaan, käyttämällä huumoria eräänlaisena selviytymiskeinona (em). Huumorin ja terveyden välistä yhteyttä on myös tutkittu jonkin verran ja huumorin elämää parantavasta voimasta on puhuttu paljon, vaikka todisteet asiasta ovat usein riittämättömiä (Billig 2005, 21). Korona-ajan meemien kuluttamisesta tehty tutkimus vahvistaa näkemystä huumorista terveyden edistäjänä, sillä meemien kuluttaminen nähtiin mahdollisena keinona auttaa stressaavasta tilanteesta selviytymisessä (Myrick & Nabi & Eng 2021).

Huumori ja vitsaileminen toimivat selviytymiskeinon lisäksi myös tapana kommunikoida jaettuina uskomuksina yhteisössä. Huumorilla voidaan täten esimerkiksi alleviivata yhteiskunnan vääryyksiä tai korostaa toisten hyvyyttä. (Dynel & Poppi 2018.) Meemeissä tämä näyttäytyy usein esimerkiksi ottamalla kantaa yhteiskunnassa vallitseviin hierarkkisiin järjestyksiin. Huumori voi myös vahvistaa nationalistista yhteenkuuluvuutta valtioiden sisällä, (em.) josta

esimerkkinä voidaan pitää esimerkiksi meemejä, joissa kaikki valtion kansalaiset esitetään ikään kuin ”samassa veneessä” oleviksi.

Huumorin tarkasteleminen ainoastaan positiivisena asiana kuitenkin yksinkertaistaa huumorin käytön ja vitsailun syitä. Huumori ei ole aina harmitonta tai pyri yhteisöllisyyden rakentamiseen, vaan saattaa tehdä rajanvetoja eri ryhmien välille tai toimia pohjana jopa haitallisten ideologioiden levittämiseksi (Weaver 2011). Esimerkiksi pilkka huumorin lajina esiintyy vahvasti negatiivisena koska sillä voidaan alistaa ja nöyryyttää pilkan kohdetta (Billig 2005, 22). Etnisiä ja rasistisia vitsejä ei myöskään voida lukea harmittomiksi vitseiksi, niiden todellisten vaikutusten vuoksi (Billig 2001, Weaver 2011). Katastrofivitsit ja huumori vaikeissa tilanteissa on myös otettava kriittisempään tarkasteluun, sillä ei voida olettaa, että kaikki katastrofivitsejä kertovat henkilöt tai niiden kuluttajat olisivat henkilökohtaisesti joutuneet kyseisistä kriiseistä kärsimään, vaan heidän syynsä kyseisten vitsien kertomiseen saattaa olla jotain muuta kuin selviytymisstrategia (Oring 1987, Kuipers 2002, 452).

Viime vuosikymmeninä kriittinen huumorintutkimus on noussut haastamaan tämän positiivisiin puoliin keskittyneen huumorintutkimuksen linjan. Kriittisessä huumorintutkimuksessa huumori ja sen erinäiset esittämisen tavat otetaan vakavasti, jolloin huumori ei näyttäydy aina positiivisessa muodossa tai positiivisena asiana, vaan huomio kiinnitetään myös huumorin negatiivisiin puoliin ja sen mahdollisiin seurauksiin. (Billig 2005, Yoon, 2016.) Huumoria, tai tässä tapauksessa huumoria koronameemeissä tarkastellaan pintaa syvemältä, tavoitteena paljastaa se mille meemissä nauretaan.

2.4 Tutkimuskysymykset

Jokapäiväisen visuaalisen kulttuurin muutos on tehnyt kuvista ja erityisesti meemeistä nopeasti katoavia. Ne ovat olemassa vain seuraavan kuvan ilmaantumiseen asti (Murray 2008) jolloin niiden syvällisempi tarkastelu jää usein tekemättä. Meemien kasvattaessaan vaikutusvaltaansa jatkuvasti visuaalistuvassa kulttuurissa on niiden koostumuksen tarkastelu kuitenkin tärkeää. Pysähtyminen meemikuvien äärelle auttaa kohdistamaan huomion siihen millaisia käsityksiä meemit uusintavat tai kyseenalaistavat ja mistä niiden huumori oikein syntyy.

Kriittistä huumorintutkimusta ja kuva-analyysiä hyväksikäyttäen aion tarkastella koronavirusmeemejä kolmen tutkimuskysymyksen avulla.

- Millaisia teemoja koronavirusmeemeistä löytyy?
- Mille meemeissä nauretaan?
- Mistä niiden huumori syntyy?

3 Aineisto ja tutkimusmenetelmät

Tässä kappaleessa esittelen ensimmäiseksi aineiston, siitä tehdyt rajaukset ja valinnat. Seuraavaksi käyn lyhyesti läpi semiotiikan tieteenalana, jonka jälkeen avaan laajemmin semioottista kuva-analyysiä ja sen käyttöä. Lopuksi tarkastelen kuva-analyysin eri metodeista valitsemaani konnotatiivista kuva-analyysiä, jolla tämä tutkimus on suoritettu.

3.1 Aineiston rajaaminen ja valinta

Käytän aineistonani verkkosivusto Redditin Coronavirus memes – lankaan julkaistuja meemejä maaliskuulta 2020. Kyseinen lanka on perustettu tammikuussa 2020 ja siinä on yli 90 000 jäsentä. Olen rajannut aineiston tarkastelun vuoden 2020 maaliskuuhun, jolloin siihen sisältyy koronaviruksen ensimmäinen aalto ja siitä luodut meemit. Tiukan aikavälin tarkastelu pitää myös meemien määrän rajattuna. Maaliskuu on otollinen tarkastelujakso myös siksi, että se sijoittuu aikaan, jolloin World Health Organization, WHO julisti koronaviruksen maailmanlaajuisesti pandemiaksi.

Tämän tutkimuksen aineisto koostuu 50 kuvapainotteisesta meemistä, jotka on julkaistu vuoden 2020 maaliskuussa. Reddit-lankoja ei ole mahdollista järjestää ajan mukaan, minkä vuoksi olen ottanut huomioon vain 50 ensimmäistä kriteerit täyttävää meemiä maaliskuulta 2020. Kriteereinä oli, että meemit oli julkaistu vuoden 2020 maaliskuussa ja että ne olivat kuvapainotteisia. Olen toteuttanut rajauksen tällä tavoin, tutkimusmetodini keskittyessä kuva-analyysiin, joten erinäiset tekstit tai kuvankaappaukset teksteistä tai Twitter julkaisuista eivät sovellu kyseisen metodin piiriin. Tein myös päätöksen rajata tarkastelun ulkopuolelle kaikki videopätkät tai liikkuvat kuvat, kuten gifit, sillä niiden tarkastelu kuva-analyysin avulla ei olisi yhtä toimivaa toteuttaa.

Kuvameemit sisältävät kuitenkin usein tekstiä, puhekuplia tai saatetekstejä, jotka aion sisällyttää tarkasteluuni samalla tavalla kuin kuva-analyysissä sisällytettäisiin kuvatekstit. Kuvien saatetekstit ovat tärkeitä, sillä ne asettavat meemit aina tiettyyn kontekstiin, eikä moni meemi toimitakaan tarkasteltuna ilman siihen liitettyä tekstiä.

3.2 Semiotiikka

Teemoittelun lisäksi aion käyttää semioottista kuva-analyysiä, joka syventää kuvien, tässä tapauksessa meemien tulkintaa. Semiotiikka on tieteenala, joka tutkii ja tulkitsee merkkejä ja merkkijärjestelmiä (Bauters, 2021). Semiotiikkaa käytetään erityisesti yhteiskunta- ja kulttuurisidonnaisissa tutkimuksissa tulkinnalliseen ja kuvailevaan tutkimukseen

yhteiskunnasta, sen käytänteistä, arvoista ja kulttuurisista esityksistä, kuten kuvista (Anttila 2006, 348).

Semiotiikalla on kaksi eri historiaa. Ensimmäinen perinne pohjaa Ferdinand de Saussuren strukturalistiseen merkkiteoriaan, jonka mukaan merkki, eli kielitieteilijän tapauksessa sana, koostuu kahdesta osapuolesta. Merkillä on aina jokin *ilmaisu*, esimerkiksi kirjoitettu kuvio tai äänne ja *tarkoite*, eli käsite, johon edellisellä viitataan. Toinen semioottinen traditio pohjaa amerikkalaisen Charles Sanders Peircen filosofiaan (Peirce 1944–1991, ix, sit. Anttila 2006, 598–599.) Peircen pragmaattinen semiotiikka lähtee siitä, ettei mikään ole merkki ennen kuin se on tulkittu merkiksi. Näin ollen mitä hyvänsä voidaan pitää merkinä, mikäli joku sen on sellaiseksi tulkinnut. (Anttila 2006, 598–599.)

Semioottinen analyysi lasketaan usein sellaisten sisällönanalyysien joukkoon, joissa on tarkoitus etsiä tulkintaa tai lisätä ymmärrystä kohteestaan. Semiotiikan yleisin käsite on merkki. Merkki voi olla mitä vain verbaalisesta, graafiseen kuvaan tai eleeseen. Merkit edustavat jotain näkymätöntä, joka tulee näkyväksi vasta sen tulkinnassa, kun joku yhdistää merkin sen tarkoitteeseen. Näin ollen merkin ymmärtäminen vaatii aina vastaanottajaa, joka tulkitsee kyseisen merkin. (Anttila 2006, 348.)

3.3 Semioottinen kuva-analyysi

Kuva on ihmiskunnan vanhin informaation tallennus- ja välitystapa. Olemme tottuneet siihen, että näköhavainto on aisteistamme luotettavin (Hietala 1993, 9–11), josta juontaa juurensa esimerkiksi sanonnat ”ihminen ei usko ennen kuin näkee” tai ”kuva kertoo enemmän kuin tuhat sanaa”.

Visuaalinen tulkitseminen edellyttää omanlaistaan koodijärjestelmää tai sääntöjä, jotka ilmaisevat kuvan ja sen esitystavan välisiä yhteyksiä. Kuva-analyysissä tulee kiinnittää erityistä huomiota työskentelytapaan, sillä pikainen kuvan katsominen saattaa johtaa puutteellisiin johtopäätöksiin ja täten vääristää tulkintaa. Ilmaisutieteiden kentällä käytettävä koodia nimitetään *esteettiseksi koodiksi*. Nämä koodit vahvistavat ilmaisun tulkinnallisia merkityksiä. Katsottaessa ja analysoitaessa kuvaa ei voida täten keskittyä ainoastaan kuvan sisältöön, sillä muita merkittäviä tekijöitä ovat myös käytetyt värit, muodot, sommittelu ja tunnelma mikä kuvasta välittyy. (Anttila 2006, 366–367.)

Kuvien tulkinnan ongelmat liittyvät siihen, miten jokainen kuvan tulkitsija saattaa tulkita kuvaa hieman eri tavoin, omasta näkökulmastaan ja kokemuserustastaan. Tutkija lähtee aina liikkeelle omasta maailmankuvastaan ja aiemmista kokemuksistaan sekä siitä, mitä hän jo

valmiiksi tietää asiasta (Anttila 2006, 367). Tulkintani meemeistä saattaa siis erota muiden ihmisten tulkinnoista.

Kuva-analyysi aloitetaan problematisoimalla se, eli tämän työn tapauksessa problematisoimalla meemikuvat ja kyseenalaistamalla kuvien ilmaisema sisältö. Kuinka kuva on muodostettu? Millä keinoilla kuvan viesti välitetään? Kuka on viestin ajateltu vastaanottaja tai mikä on kuvan viestin lähettäjän tarkoitus? Voidaan myös kysyä millä tavoilla kuvan ulkopuoliset tekijät, kuten ennakkotiedot vaikuttavat kuvan tulkintaan. Kuvaa voidaan asetettujen kysymysten perusteella analysoida monella eri metodilla, riippuen siitä mitä kuvasta halutaan tarkastella. (Anttila 2006, 372.) Olen erityisesti kiinnostunut meemien välittämistä viesteistä ja niiden merkityksistä, joten aion käyttää analyysini metodina konnotatiivista kuva-analyysiä.

3.4 Konnotatiivinen kuva-analyysi

Konnotatiivinen kuva-analyysi perustuu Roland Barthesin (Barthes 1990, ix, sit. Anttila 2006, 373) merkkiteoriaan, jossa tarkastellaan kulttuurisia ja henkilökohtaisia assosiaatioita, joita teoksen tulkinnan aikana syntyy. Kyseinen kuva-analyysi kohdistuu kuvien välittämien viestien ja niiden merkitysten tutkimiseen. Siinä tutkitaan ja tulkitaan kuvan merkkejä ja merkityksiä, joita ne muodostavat ja siirtävät eteenpäin. Konnotatiivisessa kuva-analyysissä tärkeitä kysymyksiä ovat muun muassa miten ja missä kuva on esitetty, mitkä tunnusmerkit ovat siinä olennaisia tai hallitsevia ja millaista retoriikka kuvan tekijä tai lähettäjä kuvassa käyttää. (Anttila 2006, 373.)

Analyysi etenee kolmella tasolla, denotatiivisella tasolla, konnotatiivisella tasolla ja henkilökohtaisella tasolla. Denotatiivisella tasolla tarkastellaan kuvan peruselementtejä, eli mistä kuva on rakennettu. Tähän kuuluvat muun muassa viivat, pinnat, värit, muodot. Denotatiivisessa vaiheessa kuvaillaan itse kuvaa ja mitä siinä on mahdollisimman tarkasti. Peruselementtien tarkastelu ei ole kuitenkaan pinnallista, vaan oletus on, että kuvan merkit ja niiden väliset suhteet merkitsevät jotain olennaista. Näistä havainnoista kootaan kuvan peruserkitys. (Anttila 2006 373–374.) Denotatiivisen vaiheen jälkeen siirrytään konnotatiiviselle tasolle, jossa tarkastellaan kuvan merkkien lisämerkityksiä. Tässä vaiheessa aloitetaan varsinainen kuvan tulkinta. Näistä lisämerkityksistä katsoja on perillä aiemman kokemuksensa ja tietonsa perusteella. Konnotaatiot ovat enemmän kuin katsojan omakohtaisia assosiaatioita, sillä ne liittävät kuvan merkitykset laajempiin tekijöihin, kuten kulttuuriin ja yhteiskunnallisiin tekijöihin. (Em. 374.)

Konnotatiivisen tason jälkeen siirrytään henkilökohtaiselle tasolle, jossa kootaan kuvan semioottinen viesti lisäämällä tai täydentämällä aiempia konnotatiivisia merkityksiä. Tässä vaiheessa esimerkiksi käsitellään sitä, mikä on kuvan viesti ja esitetään kuvan tulkinta. (Anttila 2006, 370.)

3.5 Tutkimusetiikka ja haasteet

Internetsisältöjen tutkimiseen pätevät yleiset hyvän tutkimuksen säännöt rehellisyydestä, tarkkuudesta ja huolellisuudesta tulosten esittämisessä ja arvioinnissa (vastuullinentiede.fi 2018). Meemejä tarkastellessa henkilötietojen keräämistä tai identifioivia tekijöitä ei tarvitse poistaa, sillä Redditissä kaikki sisällöntuottaminen tapahtuu nimimerkkien avulla, joita ei tähän tutkimukseen ole sisällytetty. Meemit ovat kaikki julkaistu yhteisössä, jonka tarkoituksena on kerätä koronavirusta käsitteleviä meemejä, sekä jakaa niitä eteenpäin viihdyttämisen ja huumoritarkoituksessa. Koronaviruslanka ei ole yksityinen, vaan kaikilla on mahdollisuus tarkastella sen sisältöä. Kuten aiemmin mainittiin, meemien olemukseen kuuluu niiden leviäminen ja muuttuminen, joten on mahdollista olettaa, että lataajat ovat tietoisia meemien leviämisestä koronavirustangan ulkopuolelle. Julkaistut meemit eivät myöskään välttämättä ole meemin lataajan itsensä tekemiä, vaan internetistä poimittuja meemejä, jotka koettiin tarpeelliseksi jakaa eteenpäin Reddit-yhteisöön. Monet meemeistä ovat myös rakennettu valmiiden meemipohjien päälle, joten alkuperäistä tekijää on mahdotonta selvittää.

Haasteet tutkimuksessa nousevat siitä, että tarkastelemani meemit ovat kaikki englanninkielisiä ja sijoittuvat suurimmaksi osaksi suomalaisen yhteiskunnan ulkopuolelle. Iso osa meemeistä vaikuttaa käsittelevän esimerkiksi Yhdysvaltoja, josta aiemmat kokemukseni ja tietoni ovat hankittu kyseisen kulttuurin ulkopuolelta. Voi siis olla, etten analyysissäni havaitse kaikkia yksityiskohtia tai tarkoitettuja merkityksiä. Otantani aineistostani on myös suppea, eikä välttämättä anna kattavaa kokonaiskuvaa maaliskuun 2020 koronavirusmeemien teemoista ja huumorista. Tavoitteena ei kuitenkaan ole kattavan kuvan rakentaminen, vaan eräänlainen katsaus koronaviruspandemian ensimmäisessä aallossa syntyneisiin meemien teemoihin ja huumoriin.

4 Meemien teemat ja analyysi

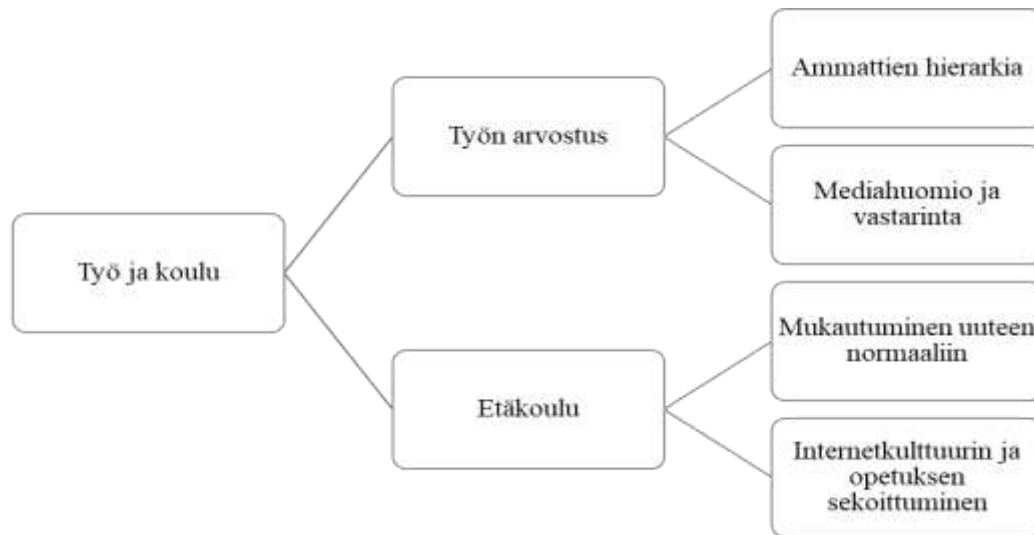
Redditin koronaviruslanka sisälsi paljon erilaisia, erilaisiin tilanteisiin sopivia meemejä, joissa vitsailtiin koronavirukseen liittyvistä asioista. Päädyin jäsentämään meemit teemoittelun avulla 3 eri teeman alle. Työhön valikoidut teemat olivat työn ja koulun teema, työn teema sekä moraalinen teema. Teemojen selkeyttämiseksi, lisäsin jokaisen teemaluvun alle havainnollistavan kuvion, jossa erottelin löytämäni pääteemat ja niiden sisältämät alateemat. Teemojen esittelyn jälkeen, poimin jokaisesta teemasta esimerkkejä konnotatiiviseen kuva-analyysiin.

4.1 Työn ja koulun teemat

Työ oli hyvin näkyvä teema maaliskuun meemeissä, sillä maaliskuussa moni valtio päätyi rajoitusten tiukentamiseen. Useat työpaikat siirtyivät etätöihin, joten on mielenkiintoista, ettei etätöihin siirtyminen näkynyt lainkaan maaliskuun aineistossa. Syynä etätömeemien puuttumiseen saattaa olla se, että Yhdysvaltain tartuntatautikeskus CDC ei ollut vielä ainakaan maaliskuun puolessa välissä suosittanut etätöihin siirtymistä (Propublica 2020). Etäkoulu sen sijaan näkyi aineistossa.

Työn teeman näkyvimmit alateemat keskittyivät erityisesti työn arvostukseen ja siinä tapahtuneeseen muutokseen, kun edelliset matalan koulutuksen ammatit olivat äkillisesti yhteiskunnan toimimisen kannalta elintärkeitä. Kauppojen oli pysyttävä auki ja siivous- ja huoltoalan ammattilaisia tarvittiin enemmän kuin koskaan. Meemit nostivat myös esiin sen, miten hoitajien ja lääkäreiden saama mediahuomio jätti usein varjoonsa muut korvaamattomat ammatit, jotka myös olivat tärkeässä osassa uusien tartuntojen vähentämisessä. Saniteettityöntekijät ja kauppojen työntekijät, jotka olivat jatkuvan tartuntariskin alaisia eivät saaneet hoitohenkilökunnan kaltaista mediahuomiota, arvostuksesta puhumattakaan. Meemeissä ammattien hierarkisuuden osoittaminen voidaan täten nähdä eräänlaisena vastarintana vallitsevalle mediadiskurssille.

Koulun teemaan keskittyvät meemit kuvailivat kuviteltua muutosta koulunkäynnin siirryttyä verkkoon. Niissä otettiin kantaa koulunkäynnin ja internetkulttuurin laajempaan sekoittumiseen, joka vaatisi kaikilta mukautumista uuteen normaaliin niin oppilaiden kuin opettajien toimesta. Tämä uusi normaali tekisi opettajista YouTuben sisällöntuottajiin verrattavia vaikuttajia, jotka solmisivat esimerkiksi sponsorisopimuksia.

4.2 Ajan teemat

Aikaan liittyvät teemat olivat meemeissä yleisiä ja voitiin rajata kolmeen osaan, aikaan ennen koronavirusta, nykyhetkeen eli koronavirusaikaan, sekä tulevaisuuteen, eli aikaan koronaviruksen jälkeen.

Aikaa ennen koronavirusta, tai menneisyyttä käsittelevissä meemeissä toistuivat kuvitelmat maailmanlopusta ja heikko tulevaisuususkko. Meemeissä muun muassa tehtiin humoristisia rinnastuksia siihen, millaiseksi meemin tekijä oli maailmanlopun kuvitellut, verrattuna siihen millainen se lopulta oli. Maailman siis nähtiin eräällä tavalla ”loppuneen” tai olevan lopun partaalla, mikä näkyi viittauksina niin apokalyptiseen Mad Max -elokuvasarjaan, kuin zombiviruksen puhkeamiseen. Näiden rinnalla koronaviruksen aiheuttama tuho nähtiin eräänlaisena pettymyksen maailmanloppuna, mikä kohdattaisiin oloasussa kotisohvalta.

Vaikka vitsit maailmanlopusta ovat olleet yleisiä internetin palstoilla jo vuosia, voi niiden ilmaantumisen nähdä kertovan jotain merkittävää ihmisten tulevaisuususkosta. Maailmantilan nähdään pahenevan koko ajan, mikä puolestaan näkyy siinä, että maailmanloppua käsitellään humoristisissa meemeissä paljon. Maaliskuun 2020 koronameemeissä tämä jatkuvasti paheneva maailmantila näkyi viittauksina erinäisiin vuoden 2020 kriiseihin, kuten Australian maastopaloihin ja kolmannen maailmansodan mahdollisuuteen, Yhdysvaltojen drone-iskujen aiheuttettua Iranin kenraali Qasem Sulemanin kuoleman.

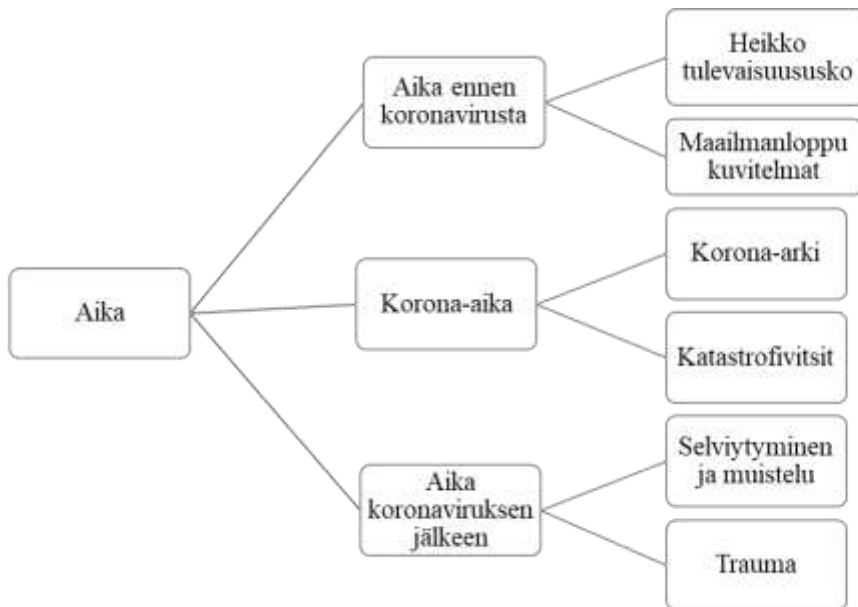
Nykyhetkeä kuvailevissa meemeissä korostettiin myös maailmantilan huonontumista, sitomalla se keskeisesti koronaviruksen seurauksiin. Esimerkiksi uutisten lukemista verrattiin päivittäiseen vahinkoraportin lukemiseen, mikä viittaa siihen, ettei hyviä uutisia edes odotettu. Median koronaraportointi oli vuonna 2020 varsin negatiivista ja täynnä uhkia. Uusista tartuntaluvuista ja kuolemantapausten määrästä uutisoitiin monessa mediassa lähes päivittäin,

mikä korosti entisestään koronaviruksen uhkaa. Uhkien korostuminen ja maailmanlopun näkyminen meemimaisemassa ei täten ollut yllättävää.

Tulevaisuuden teeman alle sijoittuivat koronameemit, joissa kuvastuivat muita aikateemoja positiivisempi näkemys tulevaisuudesta. Meemit olivat nimittäin rakennettu tavalla, mikä viittasi koronapandemian muistelemiseen vuosia myöhemmin, jolloin pandemiasta oli jo selvitty. Tulevaisuuteen keskittyvissä meemeissä vihjattiin, että tulevaisuudessa tulemme muistelemaan pandemiaa sen outojen tai absurdiin tapahtumien kautta. Meemeissä kuvattiin muun muassa miten vaikeaa ja jopa absurdiä tulee olemaan koronapandemiaan johtaneiden syiden selittäminen nuoremmille sukupolville.

Vaikka vessapaperi hallitsi maaliskuun 2020 meemimaisemaa, voi sen sanoa korostuneen erityisesti tulevaisuutta kuvaavissa meemeissä. Vessapaperi ja erityisesti sen hamstraaminen nähdään edelleen yhtenä koronapandemian absurdeimmista piirteistä. Meemeissä tämä näkyi niin, että maininta vessapaperin tarvitsemisesta tulee tulevaisuudessa laukaisemaan väistämättä eräänlaiset ”sotamuistot”. Koronaviruksesta selviytymistä pidetään siis vertailtavana sotatilanteesta selviämiseen, ja vaikka tämä oletettavasti on ainoastaan absurdin huumorin keino, voidaan meemit nähdä myös koronapandemian vakavuuden tiedostamisena vihjaamalla eräänlaiseen kollektiiviseen traumaan, jonka pandemian aikaiset merkit tulevat laukaisemaan.

Juuri tämä vaaran tiedostaminen näkyy tulevaisuuden teeman alla myös meemeissä, jotka vihjaavat, että tulevaisuudessa koronapandemian vaaraa tullaan vähättelemään, koska siitä selvittiin hengissä. Erityisesti tämä hengissä selviämisestä vitsailu saattaa osaltaan olla parodisoivaa huumoria yksilöistä, jotka vähätelivät koronaviruksen vaarallisuutta, sillä heillä tai heidän lähipiirillään ei ollut koronavirukseen mitään konkreettista kosketuspintaa. Selviytymisestä vitsailu saattaa myös osaltaan olla osa selviytymisstrategiaa.

4.3 Moraalin teemat

Meemeissä on usein hyvin moralisoiva sävy ja moni niistä ottaa vahvasti kantaa siihen, millainen käytös tai millainen toiminta koetaan moraalisesti oikeana ja mikä vääränä. Moraalin teemat olivat aineistosta tehdyssä otannassa jaettavissa kolmen eri alateeman alle, luontoon, vastuuseen ja terveyteen.

Luonnon teema näyttäytyy meemeissä tavalla, jossa ihmiskunta esitetään luonnosta erillisenä tai luonnolle haitallisena tekijänä. Ihmiskunta esiintyy meemeissä usein tuhoutumisen partaalla olevana, koronaviruksen vertautuessa maailmanloppuun ja syyksi sivilisaation romahtamiseen. Luonto, ihmisistä erillisenä, näyttäytyy meemeissä sen sijaan kukoistavana ja hyvinvoivana. Viestiä ihmisrodun tuhoisuudesta vahvistettiin meemeissä kuvavertauksilla luonnosta aurinkoisena ja värikkäänä, sijoitettuna tulella olevan yhteiskunnan viereen. Meemeissä yleisenä huumorinkeinona toimi tämä rinnastus luonnon ja ihmisrodun välillä, jossa koronavirus nähtiin haitallisena ainoastaan ihmisille. Idea ihmisistä maapallolle haitallisena näkyy internetissä usein ja koronaviruksen puhjettua eräs diskurssin muoto internetissä on ollut, että ihmiset ovat varsinainen virus (New York Times 2020) ja koronavirus on luonnon tai jopa Jumalan keino rankaista meitä pahuudestamme. Kyseinen retoriikka on vaarallisen lähellä jopa ekofasismia ajatusta.

Vastuun teema eriytyi usein kahtia. Meemit keskittyivät yksilön vastuuseen itsestä ja kanssaihmisistään ja yhteiskunnan tai erityisesti hallituksen vastuuseen kansalaisistaan. Yksilön vastuuta käsittelevät meemit usein kuvasivat yksilön vastuullisena, moraalisesti oikein

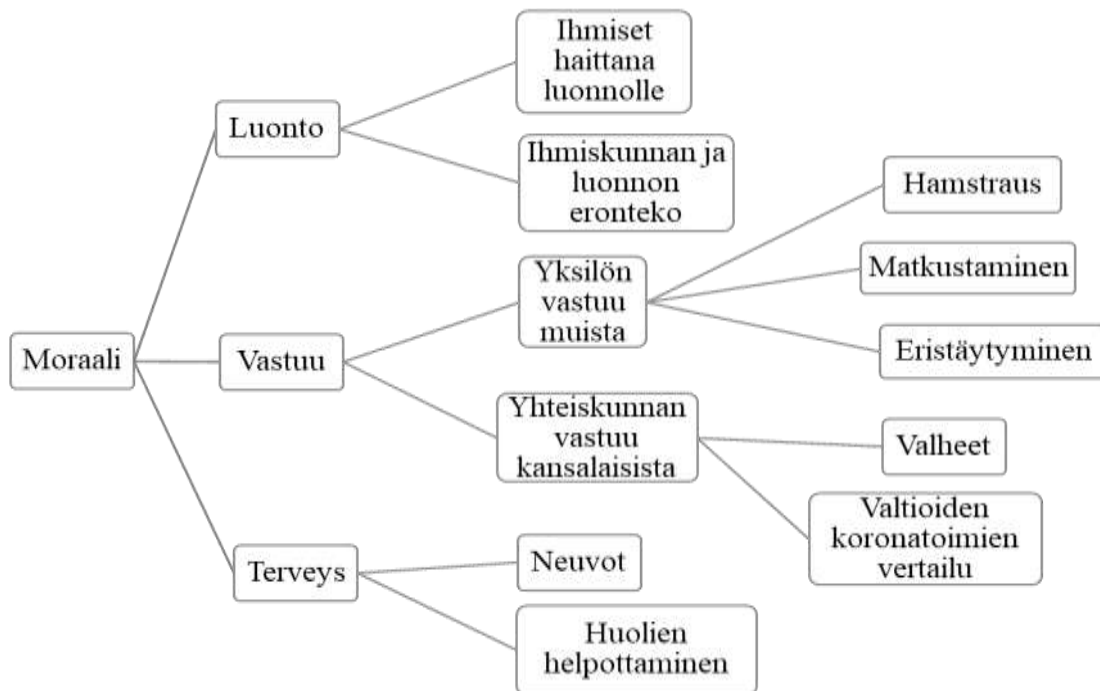
toimivana hahmona, joka eristäytyi, noudatti viranomaisten sääntöjä ja ohjeistuksia ja ennen kaikkea toimi esimerkkinä muille. Oletetut ”toiset” ihmiset esiintyivät meemeissä sen sijaan vastuuttomina, itsekkäinä ja jopa vaarallisina. Nämä oletetut ”toiset” eivät piitanneet ohjeistuksista tai säännöistä, vaan matkustivat ympäri maailmaa levittäen virusta jopa tarkoituksella. Nämä toiset myös hamstrasivat ruokaa, vessapaperia ja tarvikkeita ja täten vaikeuttivat kaikkien elämää pandemian aikana. Paniikkiostamista tai hamstrausta ei esitetty kertaakaan positiivisessa valossa, vaan vitsi vietiin usein jopa niin pitkälle, että vessapaperin hamstraus meni kaiken järjellisen toiminnan edelle. Meemihuumorissa vessapaperin kuvattiin korvanneen esimerkiksi ruuan. Meemit olivat usein rakennettu tavalla, jossa katsojan oli tarkoitus samaistua hamstraajien ja vastuuttomien ihmisten kritisoijaan. Tällä tavalla katsoja tulisi kutsutuksi eräänlaiseen ”sisäryhmään”, jossa ulkopuolisten muiden pilkkaaminen oli sallittua ja oikein.

Valtiot ja valtioiden hallitukset eivät näyttäneet meemeissä edustavalla tavalla, vaan usein koronanvastaisia toimia kritisoitiin meemihuumorissa riittämättömiksi, hitaiksi tai suoranaiseksi valheiksi. Valtiot esiintyivät usein meemikuvissa olevien ihmishahmojen kasvojen päälle editoituina valtioiden lippuina, jolloin meemimalli oli edelleen tunnistettavissa. Valtionpäämiehistä ainoana meemeissä esiintyi entinen Yhdysvaltojen presidentti Donald Trump (2017–2021). Trumpin hallituksen koronaviruksenvastaisia toimia kritisoitiin laajasti eri medialähteissä (The Atlantic 2020, VOX 2020 & New York Times 2020), joten tämän näkyminen meemiformaatissa ei ole yllättävää.

Ei-länsimaisten valtioiden kuvaaminen meemeissä oli kuitenkin sävyltään poikkeavaa, sillä näiden valtioiden saavutuksia koronanvastaisessa taistelussa kritisoitiin vahvasti valheellisena propagandana, kuten Kiinan tapauksessa tai olemattomina kuten Nepalin ja Pohjois-Korean tapauksessa. Meemien huumori on synkempää ja keskittyy nauramaan kyseisten valtioiden saamattomuudelle, resurssipulalle tai totalitaristiselle järjestykselle. Huumori pohjaa siis eräänlaiseen ylemmyyden tunteeseen, jota oletettavasti länsimaiset meemintekijät voivat tuntea muita valtioita kohtaan.

Terveysten teemassa esiintyi erilaisia neuvoja, siitä miten koronaohjeistuksia voi noudattaa helpommin esimerkiksi hieromalla chiliä käsiinsä. Meemien neuvot ja esimerkit käsittelivät koronavirustartunnan todennäköisyyttä, tarkoituksenaan lievittää pelkoja, osoittamalla että asiat voisivat olla vielä huonommin. Tartunnanpelossa menttiin lääkäriin ja diagnoosiksi paljastui syöpä koronan sijaan tai että erikoisiin oireisiin on todennäköisesti syynä karanteenin huonot ruokatottumukset, koronartartunnan sijaan. Terveysten teeman alla esiintyi myös

kannanottoja sen puolesta, kenen koronavirustartunta on oikeutettua. Esimerkiksi rajoituksia vastaan äänestäneet senaattorit tai valtionvirkamiehet ansaitsevat tartuntansa, sen perusteella, että he saavat ansionsa mukaan.

Kuvio 1 Moraalin teemat

4.4 Meemien konnotatiivinen kuva-analyysi

Seuraavaksi esittelen jokaisesta teemasta meemejä, joita analysoin syvällisemmin käyttämällä konnotatiivista kuva-analyysiä. Etenen samassa järjestyksessä missä esittelin teemat, joten ensimmäisenä käyn läpi työn teemaan liittyviä meemejä, jonka jälkeen käsittelen aikaan liittyviä meemejä ja päätän luvun moraalien teemaan liittyvien meemien tarkasteluun.

Meemin 1 denotatiivinen taso

Kuvan 1 meemi koostuu neljästä kuvasta. Ensimmäisessä kuvassa vasemmalla ylhäällä miesoletettu pitää sylissään koiraa. Koiran päälle on editoitu valkoinen teksti ”hoitohenkilökunta” ja miesoletetun viereen teksti ”maailma nyt”. Kuvan oikeassa alareunassa näkyy vaalea kissa, joka tuijottaa henkilöä. Seuraavissa kuvissa miesoletetusta ja koirasta näkyy aina etenevässä määrin vähemmän. Vasemmassa alapaneelissa näkyy enää ainoastaan kissa. Viimeisessä paneelissa, oikealla alhaalla kissan silmiin on editoitu kiiltävyyttä osoittavia merkkejä, saaden ne näyttämään vetisiltä. Valkoinen teksti kissan päällä lukee, vapaasti suomennettuna: ”siivoojat pitämässä kaiken puhtaana ja desinfioituna kaikkia heitä varten,

jotka yhä käyvät töissä”. Meemin saateteksti kertoo, että on olemassa niin paljon ei-perinteisiä sankareita.

Meemin perusmerkitys: Eläimin toteutettu kuvaus tilanteesta, jossa siivoojat katsovat itkuisin silmin maailman kannattelemaa hoitohenkilökuntaa.

Kuva 1 There's so many non-traditional heroes (Reddit CoronavirusMemes)

Meemin 1 konnotatiivinen taso

Meemiin tehdyssä rajauksissa käy selväksi, että kissa on kuvan pääasia, johon tulee kiinnittää huomiota. Sommittelu ja editointi on toteutettu niin, että kissa näyttää itkuiselta katsoessaan, oletettavasti omistajaansa pitelemässä koira sylissään. Itkuisuus on editointikeino, joka edistää meemin sanomaa. Meemi vihjaa täten kateutta ja surua, jota siivousalan ammattilaiset tuntevat hoitohenkilökunnan saamasta huomiosta. Maailma nähdään nostamassa hoitohenkilökuntaa muita ylemmäksi, jättäen siivousalan ammattilaiset huomiotta, saaden nämä kärsimään kateudesta ja surusta. Meemin saateteksti ohjaa kuvan tulkintaa yhdessä lisättyjen tekstien kanssa ja kehottaa huomioimaan myös hoitohenkilökuntaan kuulumattomat arjen sankarit.

Meemin lisämerkitys: Kaikkia ammattiryhmiä ei arvosteta samalla tavalla. Ylistäessä yhtä, muut jäävät varjoon.

Meemin 1 henkilökohtainen taso

Meemi kritisoi eri ammattien kokemaa arvostusta koronapandemian aikana. Kuvassa korostuu se, miten hoitohenkilökunnan saama huomio oli massamedian keskiössä ja miten hoitajien ja lääkäreiden työlle kokoonnuttiin jopa kollektiivisesti taputtamaan, ilmaisten koko kansan heitä kohtaan tuntemaa arvostusta ja kiitollisuutta. Monet muut ammatit, jotka myös päivittäin

työskentelivät siisteyden ja tartuntapintojen puhdistamisen parissa jäivät huomiotta, eikä heidän tärkeää työpanostaan huomioitu juuri lainkaan. Ei taputuksia, ei ilmaisia lounaita, vaikka myös heidän työnsä määrä lisääntyi merkittävästi ja he olivat etulinjassa estämässä helposti leviävän viruksen tartuntoja.

Meemin yhteiskuntakritiikki ottaa siis kantaa ammattien hierarkkiseen asemaan yhteiskunnassa ylipäätään ja siihen, miten siivousalan työntekijöiden työpanos yleensä jää huomiotta. Siivoojien tekemä työ on siis tietyllä tavalla näkymätöntä työtä, jopa silloin kun heidän työnsä merkitys on korostunut. Meemi osoittaa tämän niin, että meemin varsinainen pääasia tulee näkyväksi vasta zoomauksen yhteydessä, jossa katsojaa autetaan näkemään vallitsevan diskurssin taakse. Tätä voi osaltaan selittää siivoojan ammatin kokemaa alhaisempi arvostus kansalaisten keskuudessa. Suomen kuvalehden teettämässä tutkimuksessa koskien ammattien arvostusta Suomessa, lääkärit ja hoitohenkilökunta sijoittuivat listan kärkipäähän, ylimmän 20 ammatin joukkoon. Siivoojat sen sijaan sijoittuivat kyselyssä vasta sijalle 147. (Suomen kuvalehti, 2018.)

Meemin 2 denotatiivinen taso

Myös toinen meemi liittyy työn teemaan. Kuvan 2 meemi on muodostettu kuvasta, joka on sijoitettu tekstiosioiden väliin. Kuvassa esiintyy mies kultaisessa paidassa, näyttävien kultakorujen kanssa. Tekstissä lukee vapaasti suomennettuna: ”putkimiehet ensi viikolla, kun kaikki alkavat vetämään paperipyyhkeitä vessanpöntöstä alas”. Meemikuvaan liitetty teksti eroaa myös saatetekstistä, kuvassa puhuttaessa seuraavasta viikosta ja saatetekstissä puhuttaessa seuraavasta kuukaudesta.

Meemin perusmerkitys: Putkimiehet tulevat rikastumaan, kun ihmiset alkavat hankkiutua eroon vessapapereista ja paperipyyhkeistä.

Kuva 2 Plumbers a month from now... (Reddit CoronavirusMemes)

Meemin 2 konnotatiivinen taso

Meemi ottaa kantaa koronaviruksen alkuvaiheissa tapahtuneeseen vessapaperin hamstraamiseen ja täten pilkkaa vessapapereita hamstranneita ihmisiä. Pilkka tapahtuu olettamalla, että vessanpöntöt voivat mennä epäkuntoon tai tukkoon kaikesta ylimääräisestä vessapaperista, jota ihmiset alkavat hävittämään. Paperin hävittäminen ja pöntöstä alas vetäminen voidaan samaistaa tarpeettoman tavaran hävittämiseen, kun ihmiset huomaavat hamstrauksen olleen ”turhaa”. Tämä vessapaperin hävittäminen lisää putkimiesten työn määrää, sillä heitä tarvitaan useammin korjaamaan tilanne. Meemi vihjaa, että tätä työtä tulee olemaan niin paljon, että putkimiehet rikastuvat tarpeeksi pukeutuakseen kultaan.

Meemin lisämerkitys: Ihmiset tulevat huomaamaan vessapaperin hamstrauksen olleen tarpeetonta tuhlausta, josta lopulta aiheutuu putkimiehille välillistä hyötyä.

Meemin 2 henkilökohtainen taso

Meemi liittää vessapaperin hamstraamisen turhuuden lisäksi eräänlaiseksi rahantuhlaukseksi, jota voi pitää samanlaisena kuin paperin vetämisenä pöntöstä alas. Tämä arkinen toiminta tulee lisääntymään tulevina viikkoina, jolloin oletus on, että ihmiset tulevat katumaan hamstraustaan. Katumus on todennäköisempi vaihtoehto paperin hävittämiselle kuin mikään muu, sillä vessapaperin hamstraajat tuskin tulevat ulostamaan sen useammin kuin he tekivät ennen korona-aikaa.

Meemi käyttää ”putkimiehen” kuvana intialaista miljonääriä kultaisessa paidassaan, mikä on levinnyt meemimallina internetissä jo tovin. Tieto siitä, että kuva esittää miljonääriä tuo meemiin uusia ulottuvuuksia, sillä tämän kautta voidaan ajatella putkimiesten hyötyvän tästä hamstrauksesta tarpeeksi hyvin tullakseen miljonääreiksi. He tulevat niin varakkain, että rahaa riittää tuhlatavaksi pröystäilevään turhuuteen kuten kultaan pukeutumiseen. Samoja teemoja voisi käyttää kuvauksissa vessapaperin hamstraajista. Heillä on niin paljon rahaa, että voivat tuhjata sitä turhuuksiin, kuten vessapaperin hamstraamiseen. Meemin voi siis katsoa ottavan kantaa myös tulonjakoon, jossa ainoastaan rikkailta on varaa ”tuhjata” rahaa, ja siten rahan vetäminen ”pöntöstä alas” antaa aihetta nauraa hamstraajien ja samalla rikkaiden epäonnelle.

Kuitenkin huomioitavaa on myös meemissä käytetyn kuvan valinta. Ei-valkoisen henkilön asettaminen putkimiehen asemaan tämän ollessa miljonääri voi kertoa jotain meemintekijöiden asenteista ja maailmankuvasta. Putkimies on stereotyyppisesti nähty vähäisen arvostuksen ammattina, siinä missä siivoojat. Meemi myös olettaa, etteivät putkimiehet tienaa tarpeeksi

korona-ajan ulkopuolella voidakseen pröystäillä varallisuudellaan, jolloin meemi tekee yleistyksiä putkimiesten tulotasosta.

Meemin 3 denotatiivinen taso

Seuraavaksi siirryn tarkastelemaan aikaan liittyviä meemejä. Kuvan 3 meemi käsittelee ajan teemaa vertailemalla aikaa ennen koronavirusta, koronavirusaikaan. Meemi on muodostettu kahdesta kuvasta, jotka on asetettu rinnakkain voimakkaan kontrastin saavuttamiseksi. Vasemmalla kuvassa on hahmo pukeutuneen asuun, joka koostuu nahasta, turkiksesta ja ritarihaarniskan tapaisesta kokopään kypärästä. Oikealla on puolestaan vyötäisiltä alaspäin kuvattu vartalo pukeutuneena olo- tai pyjamahousuihin. Kuvien yläpuolelle sijoitettu teksti ohjaa katsojan tulkitsemaan kuvat vertailuksi. Vapaasti suomennettuna vasemmanpuolisen kuvan yllä lukee ”Miltä oletin maailmanlopun asuni näyttävän...” ja oikean kuvan päällä teksti jatkuu sanoilla ”Millainen se on”.

Meemin peruseritys: Vertailu odotetun ja oikean maailmanlopun asujen välillä.

Kuva 3 Anyone done this meme? (Reddit CoronavirusMemes)

Meemin 3 konnotatiivinen taso

Vasemmanpuoleisen kuvan hahmo on elokuvasarjasta Mad Max, mikä keskittyy yhteiskunnan ja sivilisaation romahtamisen jälkeiseen aikaan Pohjois-Amerikassa. Kyseessä on siis maailmanlopun jälkeisen asun kuvaus elokuvassa, joka on keskeinen osa maailmanlopun kulttuurin kuvastoa länsimaissa. Oikealla on puolestaan modernit olohuoneet, jotka saattaisivat löytyä melkein mistä tahansa vaatemarkkinasta. Meemi täten rinnastaa koronavirusajan maailmanloppuun ja yhteiskunnan romahtamiseen ja viestii pettymyksestä, maailmanlopun koittaessa odottamattomalla tavalla.

Meemin lisämerkitys: Koronavirus on maailmanloppuun rinnastettava tapahtuma, joka otetaan vastaan olohuoneessa, näyttävän sotisoivan sijaan.

Meemin 3 henkilökohtainen taso

Meemi viestii heikosta tulevaisuususkosta, antaen ymmärtää, että maailmanloppua on odotettu jo pitkään ja tapa, jolla se toteutui, on pettymys. Mad Max -elokuvan hahmo on lihaksikas ja voimakkaan näköinen, aivan kuin tämä olisi varautunut maailmanloppuun ja tästä aiheutuviin seurauksiin. Oloasuun pukeutunut versio on puolestaan rennon oloinen, mikä voi viitata varautumattomuuteen ja siihen että maailmanloppu tuli odottamattomalla tavalla. Tekstistä välittyvä pettymys viittaa siihen, että tämä odottamaton tapa ei ollut se ”oikea” tapa maailmalle loppua. Pettymys muodostuu osaksi siitä, ettei meemintekijä voinutkaan elää kuvitteellisessa fiktiivisessä maailmassa soturina, vaan hänen ”taistelunsa” maailman loppuessa tapahtui kotisohvalta.

Koronavirus esiintyy meemissä kuitenkin varteenotettavana uhkana, sen vertautuessa niin vakavaan tapahtumaan kuin maailmanloppuun ja sivilisaation päättymiseen. Meemin voi lukea ottavan kantaa yleistyneeseen puheeseen maailman muuttumisesta ja vanhan maailman päättymisestä, koronapandemian muuttaessa arjen tavanomaisia käytäntöjä peruuttamattomasti. Vastaavasti meemin voi myös katsoa pilkkaavan niitä ihmisiä, jotka samaistavat koronaviruksen maailmanloppuun. Koronaviruksen rinnastaminen maailmanloppuun näyttäytyy nimittäin liioiteltuna, joten vitsi syntyy osaksi meemin absurdista ja yllättävästä luonteesta. Meemi antaa täten katsojalle paljon liikkumatilaa, mitä meemin tulkitsemiseen tulee ja onnistuu olemaan tästä syystä hauska ja vitsikäs lähes tulkinnasta riippumatta.

Meemin 4 denotatiivinen taso

Meemissä 4 tarkastelen ajan teemaa niin kuin se näyttäytyy korona-aikaa käsittelevässä meemissä. Meemi on muodostettu tekstiosiesta, jossa lukee vapaasti suomennettuna, ”auttakaa, mitä vittua tapahtuu” ja tiukasti rajatusta kaupungin horisontista. Kuvan keskelle on liitetty vahvasti pikselöitynyt, epätarkka logo. Tiukan rajauksen ansiosta kaupunkia on lähes mahdotonta tunnistaa, mikä suuntaa katsojan huomion logoon.

Meemin peruseritys: Kaupungissa on jotain outoa meneillään. Jotain tavallisesta poikkeavaa tapahtuu.

Kuva 4 It's time (Reddit CoronavirusMemes)

Meemin 4 konnotatiivinen taso

Kuvaan liitetty logo on videopelistä Plague inc. Logon liittäminen kaupungin ylle rinnastaa koronaviruksen kyseisen videopelin kuvitteellisiin pandemioihin. Kaupungin tunnistaminen ei ole meemin tavoite, vaan se voisi olla valokuva mistä tahansa kaupungista. Tämä asettelu tekee meemistä kansainvälisesti samaistuttavan mutta myös vieraan. Logon ollessa suuressa roolissa meemin keskellä, riippuu meemin onnistuminen tai epäonnistuminen siitä, tunnistaako katsoja viittauksen vai ei.

Meemin lisämerkitys: Koronavirus on kuin vallalle päässyt videopelipandemia.

Meemin 4 henkilökohtainen taso

Koronaviruksen liittäminen yhdeksi videopelin kuvitteellisista pandemioista on tapa peilata todellisuutta videopeliin. Maailman tapahtumat koronaviruksen aikaan nähdään siis ikään kuin tavalliseksi katsotun todellisuuden ulkopuolisiksi. Meemissä nauretaan siis todellisuuden ja kuvitteellisen sekoittumiselle. Meemillä voidaan viitata siihen, ettei tällaista pandemiaa odotettu, eli sen yllättävyyteen. Meemillä voidaan myös vähätellä koronaviruksen vaikutuksia, siirtämällä se lähemmäksi paremmin hallittavaa videopelitodellisuutta. Meemissä korostetaan myös käsitystä ”samassa veneessä olemisesta”, tekstin perusteella. Tyypit auttakaa minua - aloitus viittaa siihen, että kaikki meemin katsojat ovat myös tietoisia koronaviruksesta ja täten voivat auttaa lisäinformaation tarjoamisessa.

Meemin 5 denotatiivinen taso

Meemissä 5 käsitellään aikaa koronan jälkeen. Meemi on muodostettu animaatiisarjasta otetusta kuvasta ja kahdesta tekstiosiesta. Hahmon ilme viittaa tyytymättömyyteen. Mustiin kuvaa reunustaviin palkkeihin on sijoitettu meemin tekstiosio, joka vapaasti suomennettuna kuuluu näin: Tyhmät ihmiset tulevaisuudessa: ”Se koko koronavirus homma oli yliarvostettua. En edes kuollut!”

Meemin perusmerkitys: Koronaviruksen vaarallisuus tullaan tulevaisuudessa kyseenalaistamaan tyhmien ihmisten toimesta.

Kuva 5 You know it's going to happen (Reddit CoronavirusMemes)

Meemin 5 konnotatiivinen taso

Meemissä käytetty on suora kuvankaappaus suositusta animaatiisarjasta Family Guy, eikä sitä ole muokattu. Hahmo on sarjan päähenkilö Peter Griffin, tavallisessa hahmoasussaan. Kuva on sidottu koronavirukseen vain tekstin osalta, eikä kuvasta itsestään pystyisi sanomaan, että sillä on mitään yhteyttä koronavirukseen. Kuva on sijoitettu osaksi meemiä vahvistamaan meemin viestiä siitä, millainen tämä tulevaisuuden tyhmä henkilö on. Tekstiosio on nimittäin luettavissa niin, kuin kuvassa oleva hahmo sanoisi kyseisen lainauksen. Peter Griffinin tapaiset ihmiset ovat täten tulevaisuudessa niitä tyhmiä ihmisiä, joka eivät pidä koronavirusta vakavana asiana, kun ei siihen edes kuollut.

Meemin lisämerkitys: Peter Griffinin kaltaiset ihmiset ovat tyhmiä ja tulevat tulevaisuudessa kyseenalaistamaan koronaviruksen vakavuuden.

Meemin 5 henkilökohtainen taso

Family Guy on tunnettu loukkaavasta huumoristaan, jossa mikään aihe ei ole kielletty, vaan kaikesta voi vitsailla. Sarja on virallisesti määritelty satiiriksi, joka parodioi erinäisiä yhdysvaltalaisia stereotyyppioita, sekä kulttuuria. Sarjassa Griffin on hahmo, joka on tunnettu typeryydestään, joten vitsi syntyy siitä, että koronaviruksen vähättely tulevaisuudessa olisi jotain niin tyhmää, että ihmiset, jotka sitä tekevät voidaan rinnastaa Griffinin hahmoon. Meemi toimii tarkoitetulla tavallaan kuitenkin vain, jos katsoja tietää mikä animaatiisarja on kyseessä ja miten sarjan tarkoitus on toimia satiirina, jossa liioitellaan stereotyyppioita. Sarjaa tuntemattomalle meemin tulkinta saattaisi ennemminkin muodostua ylipainon ja tyhmyyden väliseksi yhteydeksi, mikä on myös yleisesti populaarikulttuurin piirissä suosittu aihe.

Ylipainon ja tyhmyyden välinen yhteys ei myöskään muuta meemin perimmäistä viestiä siitä, että koronaviruksen vähättelijät ovat niin tyhmiä, että ovat naurettavia.

Meemi kehottaa varautumaan tulevaisuuteen, jossa jotain tällaista todennäköisesti tulee tapahtumaan. Tätä vahvistaa kuvan saateteksti, jossa meemin lataaja puhuttelee katsojaa sanoilla: ”Tiedät että se tulee tapahtumaan”. Saateteksti esittää siis oman mielipiteensä ja meeminsä yleisenä tietona, jonka kaikki tietävät tulevaksi.

Meemin 6 denotatiivinen taso

Kuudes meemi käsittelee moraalien teemaa erityisesti luonnon näkökulmasta. Meemi koostuu teksti- ja kuvaosioista. Meemissä lukee vapaasti suomennettuna: Milleniaalit: ”Toivon/toivoisin olevani kuollut”, ”Ihmisiä on liikaa”, ”Tarvitsemme uuden ruton”. kyseiset lainaukset on aseteltu niin, että ne näyttävät milleniaalien sanomilta lainauksilta. Lainausten jälkeen on teksti koronavirus ja kuva mustasta miehestä kysymässä ”miksi juokset?” mikä on aseteltu näyttämään koronaviruksen vastaukselta milleniaalien ryhmälle.

Meemin peruseritys: Koronavirus vastaa milleniaalien toiveisiin.

millenials: "I wish I was dead"
"there are too many people"
"we need a new plague"

coronavirus:

Kuva 6 This speaks to me (Reddit CoronavirusMemes)

Meemin 6 konnotatiivinen taso

Kyseessä on kuvakaappaus nigerialaisesta elokuvasta, *Pretty liars 1*. Kyseinen kohtaus on noussut viraaliksi internet videoksi, jonka vuoksi se on tunnistettavissa myös pysäytetystä kuvasta. Meemissä ihmisen hahmossa oleva koronavirus on tullut toteuttamaan milleniaalien toiveita, minkä vuoksi milleniaalit juoksevat nyt karkuun. Meemi pohjaa huumorinsa siihen, että kannattaa varoa mitä toivoo, sillä se saattaa hyvin toteutua. Meemin huumori on siis tyypiltään schadenfreudea, jossa tyypillistä on kokea iloa muiden epäonnesta ja siitä, että joku saa ansionsa mukaan.

Meemin lisämerkitys: Milleniaalien olisi pitänyt varoa toiveitaan, sillä ne ovat nyt toteutuneet.

Meemin 6 henkilökohtainen taso

Meemissä viitataan milleniaalien heikkoon tulevaisuusköön ja eräänlaiseen internet nihilismiin, jossa on tyypillistä vitsailla siitä, miten maailma on tuomittu ja ihmiset ovat maapallolle haitallisia. Kuitenkin tämä ajattelu ihmisistä haitallisina kohdistuu useimmiten muihin ihmisiin. Meemissä tämä näkyy niin, että milleniaalien toiveista vain yksi kohdistuu itseän kuoleman toivomisenä ja kaksi muuta ”toivetta” kohdistuvat itsen ulkopuolelle. Muita ihmisiä on liikaa tai ihmiset ovat tehneet jotain mikä ansaitsee uuden tappavan ruton puhkeamisen. Meemissä esiintyvät milleniaalien toiveet ovat täten linjassa koronaviruksen aikana esiintyneeseen diskurssiin, jossa koronavirus nähtiin oikeutettuna rangaistuksena ihmiskunnalle heidän kohdeltuaan maapalloa huonosti.

Toinen tärkeä huomio meemistä on se tapa, jolla koronavirus kuvassa esitetään. Koronavirus on musta mies, joka esitetään vaarallisena tautina, rutontapaisena epidemiana, joka on tullut ”harventamaan” väestöä milleniaalien toiveiden mukaisesti. Harmittomalta vaikuttava meemi siis uusintaa haitallisia stereotyyppisiä käsityksiä mustista miehistä vaarallisina uhkina, joita tulee välttää (Oliver 2003).

Kyseisessä meemissä nämä milleniaalien oletetut sanonnat ja tulevaisuudentoiveet on asetettu kontekstiin, jossa ne kuvataan haitallisina, sillä nyt ne ovat toteutuneet. Karkuun juokseminen myös antaa ymmärtää, etteivät milleniaalit olleet tosissaan toiveidensa kanssa tai ymmärtäneet niiden vakavuutta. Vaihtoehtoisesti meemillä pyritään korostamaan milleniaalien tekopyhyyttä osoittamalla ristiriita heidän sanojensa ja tekojensa välillä. Meemissä milleniaalien pilkkaajana toimii kuitenkin koronavirus, eivätkä muut ihmiset, mikä tekee viruksesta aktiivisen ja ajattelevan toimijan, jolloin koronavirus itsessään on eräänlainen luonnon vastaus ihmisyyhteisöjen ongelmiin. Meemissä nauretaan ihmisille, tässä tapauksessa milleniaaleille heidän saadessa ansionsa mukaan joutuessaan koronaviruksen rankaisemiksi.

Meemin 7 denotatiivinen taso

Seitsemännessä meemissä käsitellään moraalien teemaa vastuun näkökulmasta. Meemi koostuu kuvasta ja sen yläpuolelle liitetystä tekstistä, jossa lukee ”Lääkärit harjoittelemassa koronavirushoitoa Pohjois-Koreassa”. Kuvassa joukolle Pohjois-Korean armeijan sotilaita on editoitu lääkärin valkoinen takki ja stetoskooppi, eli perinteiset lääkärin symbolit. Kuvassa etualalla yksi näistä sotilaista on keskellä ampumaharjoitusta, tämän tähdätessä jotakin kuvan ulkopuolelle jätettyä.

Meemin peruserkitys: Pohjois-Koreassa koronaviruksen saaminen ei takaa hoitoa.

Doctors practicing coronavirus treatment in North Korea

Kuva 7 Stay safe btw (Reddit CoronavirusMemes)

Meemin 7 konnotatiivinen taso

Meemin huumori muodostuu ajatuksesta, että lääkärit toimisivat ammattinsa vastakohtana, tappajina perinteisen parantajan aseman sijaan. Sen sijaan, että koronavirusta yritettäisiin hoitaa, olisi ”hoitokeinona” tappaminen, leviämisen ehkäisemiseksi. Ampumaharjoittelua seuraava Kim Jong-un erottuu kuvasta mustan asunsa ansiosta ja hänen läsnäolonsa painottaa täten ”koronavirushoidon” olevan suurelta johtajalta tullut määräys. Meemin huumori on täten luokiteltavissa mustaksi huumoriksi. Meemin huumori syntyy kahden toisiinsa liittymättömän asian yhdistämisestä, eli koronavirushoidossa tärkeässä asemassa olleiden lääkäriammatin yhdistämisestä Pohjois-Korean imagoon maailmalla.

Meemin lisämerkitys: Pohjois-Koreassa koronaviruksen saaminen on kuolemantuomio, suuren johtajan määräämänä.

Meemin 7 henkilökohtainen taso

Meemissä Pohjois-Korea esitetään, kuten yleensä länsimaisessa mediassa, naurunalaisena, kansalaisistaan piittaamattomana valtiona. Pohjois-Korean kansalaisten kokemat julmuudet ovat maan ulkopuolella tiedossa, maan propagandakoneistosta huolimatta, mutta internetissä Pohjois-Koreasta kerrotut vitsit ovat yleisimpiä kuin mahdollisten kauhujen selittäminen. Naurunalaisen imagon vuoksi vitsin sanoman ymmärtäminen ja jopa hyväksyminen on helppoa. Vitsi on absurdi mutta voidaan pitää mahdollisena, että lääkärit ovat vain armeijan sotilaita valkotakit päällä tai, että hoitokeino on kuolema. Meemin synkkä huumori nähdään mahdollisena todellisena tapahtumana, jota ruokkii Pohjois-Korean suljettu asema ja tarkkojen tietojen puuttuminen.

Meemissä nauretaan osaltaan absurdille huumorille, osaltaan sille, että aina asiat voisivat olla myös huonommin. Meemissä välittyy siis eräänlainen nationalistinen huumori, jossa

oletettavasti länsimaiset meemintekijät nostavat omaa valtiotaan ylemmäksi asettamalla Pohjois-Korean koronavirustorjuntakeinot naurunalaiseksi. Meemin musta tai synkkä huumori ei ole tässä tapauksessa selviytymiskeino, sillä meemintekijät eivät oletettavasti ole Pohjois-Korealaisia, joten huumorinmuoto on pikemmin pilkka.

Meemin 8 denotatiivinen taso

Kahdeksannessa meemissä moraalien teemaa käsitellään terveyden näkökulmasta. Meemi on muodostettu valmiiseen meemimalliin, jossa televisiosarja The Officen hahmo Jim Halpert istuu valkotaulun edessä selittämässä asioita kameraryhmälle. Valkotauluosiioon on muokattu teksti ”Vaikka virus ei tappaisi sinua... se ei tarkoita, etteikö se voi satuttaa rakkaitasi. Älä ole paskiainen.”

Meemin peruseritys: Ohje koronavirusaikaiseen käyttäytymiseen.

Kuva 8 I believe in you (Reddit CoronavirusMemes)

Meemin 8 konnotatiivinen taso

Jim Halpert on sarjassa tunnettu veikeästä persoonastaan. Hänen hahmonsa usein näyttäytyy sarjassa selväjärkisenä ja eräänlaisena katsojan sijaisena, johon verrattuna muiden hahmojen toiminta näyttäytyy järjettömältä ja liioitellulta. Meemiä käytetään usein selittämään yksinkertaisia tai oletettuja itsestäänselvyksiä. Huumori syntyy meemissä siis siitä, että hahmo selittää asioita, joita kaikkien tulisi tietää. Meemissä pilailaan niiden ihmisten kustannuksella, joille selitetty asia koronaviruksesta ei ole itsestään selvää.

Meemin lisämerkitys: Kaikkien tulisi tietää tämä itsestäänselvyys koronaviruksesta ja käyttäytyä sen mukaan.

Meemin 8 henkilökohtainen taso

Meemin tekijä ottaa meemissä hyvin moralisoivan, lähes opettajan aseman, jonka tarkoituksena on ohjeistaa muita käyttäytymään oikein. Meemi ottaa siis vahvasti kantaa siihen millainen käytös koronaviruksen aikaan on hyväksyttävää ja mikä ei. Meemeissä ”oikein” käyttäytymistä ei ole kuitenkaan määritelty, jolloin katsojan on itse tulkittava, mitä se mahdollisesti tarkoittaa. Myöskään ”väärin” käyttäytymistä ei ole tarkkaan määritelty, mikä jälleen jättää tulkintaan eräänlaisen aukon, jonka katsoja voi itse täydentää haluamallaan tavalla. Meemi siis olettaa katsojan jo tietävän oikean ja väärän tavan eron.

Meemi on voitu muodostaa näin epäselväksi, jotta mahdollisimman moni kokisi kuuluvansa ”ei-paskiaisten” joukkoon, oikein käyttäytyviin, läheisistään huolehtivaan ryhmään. Tämä epäselvyys mahdollistaa laajemman yleisön hyväksynnän, moralisoivan sävyn olevan vahvasti läsnä, mutta se millaista käytöstä meemissä moralisoidaan, on vapaasti tulkittavissa.

5 Lopuksi

Reddit-meemeissä esiintyvät huumorin muodot noudattelivat yleisessä meemitutkimuksessa tehtyjä havaintoja (Nissenbaum & Shifman 2018). Meemit olivat lähes kokonaan negatiivisia sävyiltään ja ilon tunteita esitettiin vain ironian tai pilkan kautta. Meemien vitsit vaihtelivat leikittelevästä, synkkään ja absurdiin, pilkan ja satiirin ollessa yleisimpiä huumorin muotoja. Meemeillä otettiin kantaa vallitsevaan poliittiseen ilmapiiriin, hierarkioihin ja siihen mikä on oikein ja mikä väärin. Aineisto oli täynnä viittauksia yhdysvaltalaiseen populaarikulttuuriin ja sen hahmoihin, jotka toimivat meemeissä ”tavallisten ihmisten” sijaisina. Vähemmistöt ja naiset puuttuivat meemeistä lähes kokonaan, jolloin koronavirusmeemien voi sanoa uusintavan valtavirtamedian representaatiomuotoja, kyseenalaistamatta tai muuttamatta niitä. Tämä sama havaittiin Israelissa (Sebba-Elran 2021) ja Hollannissa (Hermes & Kopitz 2022) tehdyissä tutkimuksissa, joista kerroin meemihuumori kappaleessa. Eri maissa toteutetut koronavirusmeemitutkimukset vahvistavat täten käsitystä meemeistä maiden rajat ylittävänä viestintämuotona, joissa toistuvat yhtenäiset teemat ja keinot käyttää huumoria.

Meemeissä esiintyi vahva moralistinen sävy, jossa ”väärintekijöitä” nuhdeltiin ja pilkattiin meemeissä laajalti. Myös yhteydet nationalismiin olivat yleisiä, kun meemeissä korostettiin valtioiden koronatoimien välisiä eroja (Hermes & Kopitz 2022). Sama toteutui Reddit aineistossa, erinäisten valtioiden koronatoimien vertailuna ja ei-länsimaisten maiden toimien väheksymisenä tai pilkkaamisena. Sebba-Elran (2021) vertaa tätä eräänlaisten sankari ja vihollistarinoiden luomiseen. Sankareiden ryhmään nousi Reddit-meemeissä esimerkiksi kaupan työntekijät, sekä puhtaanapitoalan ammattilaiset, eli niin sanonut ”tarpeelliset” työntekijät. Vihollisiksi sen sijaan luokiteltiin kaikki pandemia-ajan sääntöjä noudattamattomat henkilöt ja ryhmät, sekä valtioiden päämiehet ja hallitukset, joiden koronavirustoimet nähtiin puutteellisina. Meemeissä otettiin vahvasti kantaa vallitsevaan järjestykseen pilkkaamalla ja vastustamalla poliittisia päättäjiä huumorin avulla.

Meemeissä esiintyvällä huumorilla luotiin siis rajoja eri ihmisryhmien välille. Omaa ryhmää, eli oikein toimivia, sääntöjä noudattavia länsimaalaisia ihmisiä korotettiin ylemmäksi painamalla ulkopuolisia ”toisia” alas. Nämä ”toiset” olivat ei-länsimaalaiset, erityisesti kiinalaiset, pandemia-aikana matkustavat ja muista ihmisistä piittaamattomat yksilöt, joita pilkkaamalla oman ryhmän paremmuus tuotiin esille. Vitsien kohteeksi valikoituivat siis erityisesti valtakulttuuriin kuulumattomat toiset (Sebba-Elran 2021). Meemeillä voitiin siis parantaa sisäryhmän yhteenkuuluvuuden tunnetta nauramalla ryhmän ulkopuolisille toisille.

Kuten mainitsin meemihuumori kappaleessa, vähemmistöjen tai ei-valkoisten etnisten ryhmien esittäminen negatiivisessa valossa, on meemeissä tavallista (Nissenbaum & Shifman 2018), eikä pandemia-aika ole ollut poikkeus. Israelissa tehdyssä koronavirusmeemitutkimuksessa (Sebba-Elran 2021) meemeissä esiintyvän pilkan kohteeksi valikoitui ensin kiinalaiset ja myöhemmin maan konservatiiviset ortodoksisjuutalaiset. Vähemmistöjen tai ei-valkoisten etnisten ryhmien liittäminen pandemiaan negatiivisessa muodossa, oli havaittavissa myös oman aineistoni Reddit-meemeissä. Koronaviruksen roolia esittävät ihmiset olivat aina mustia ja meemit sisälsivät useita negatiivisia viittauksia Kiinaan, kiinalaisiin ja aasialaisiin laajemmin. Tämä asettaa koronavirusmeemit linjaan yleisen meemitutkimuksen kanssa, jossa vähemmistöryhmät esiintyvät joko negatiivisessa valossa tai eivät ollenkaan (Nissenbaum & Shifman 2018).

Ihmiskunnan käsitteleminen viruksena ja maapallolle haitallisena tuli ilmi Sebba-Elranin (2021) Israelista keräämästä meemiaineistosta. Ihmiset viruksena luo meemeissä kuvaa ihmisistä luontoon negatiivisesti vaikuttavina toimijoina, joita luonto ja jopa Jumala on noussut vastustamaan ja rankaisemaan. Tätä voidaan ajatella eräänlaisena ”luonnonjärjestyksen” palauttamisena (em.), paluuna yksinkertaisempaan aikaan. Meemeissä koronavirus nähdään ansaittuna rangaistuksena tehdyistä vääryyksistä, asettaen koronaviruksen osaksi laajempaa keskustelua luonnon hyväksi käyttämisestä. Meemit uusintavat vaarallista retoriikkaa ihmisistä haittalajina, sillä koronaviruksen vaatimien uhrien syyttäminen yleisestä ilmastokriisistä on paitsi mautonta myös huolestuttavaa. Ajatus siitä, että maailman väestöä on harvennettava ja että koronavirus on vastaus tähän ”ongelmaan” jättää tyystin huomioimatta sen, ketkä luonnonkatastrofeista, ekologisista katastrofeista ja koronaviruksesta eniten kärsivät.

Ajan teema on myös tullut koronavirusmeemeissä yleisesti esille ja monet meemit käsitelivät ”kirottua aikaa” (Sebba-Elran 2021), eli koronavirusaikaa. Monet vitsit käsitelivät tylsyyttä ja arkielämän muutosta juuri ajan teeman kautta. Vertailut menneen ja tulevaisuuden välillä puolestaan saattavat auttaa loitontamaan koronaviruksen aiheuttamaa ajatusta hallinnan menettämisestä. Ajan kuvauksissa näkyivät myös yleisesti heikko tulevaisuususkko ja pessimistinen asenne tulevaisuutta kohtaan. Koronavirusta käsiteltiin eräänlaisena maailmanloppuna, massiivisena historiallisena tapahtumana, jota kukaan ei osannut odottaa ja mikä tulevaisuudessa tulisi olemaan vaikeasti selitettävä.

Omassa tutkimuksessani rajattu pituus ja yhdysvaltalaiskeskeisyys ei mahdollistanut niin kattavan kuvan antamista meemeistä kuin olisi mahdollista. Reddit-sivusto on myös vahvasti keskittynyt erityisesti Yhdysvaltojen tapahtumien kommentointiin, joten tämän kulttuurin

ulkopuolisena jäsenenä analyysini henkilökohtainen taso saattoi jäädä paikoittain vajaaksi. Tutkimukseni tarjoaa kuitenkin eräänlaisen kurkistuksen vuoden 2020 maaliskuun tapahtumiin niin kuin se näkyi Redditin koronavirusmeemeissä ja toimii täten ikkunana menneisyyteen ja sen tapahtumiin. Tämä tutkimus myös osoittaa miten epäkorrektit vitsit, moraaliset rajanvedot ja vähemmistöjen kokema rasismi elävät vahvana erinäisissä vitseissä ja huumorin muodoissa mutta sen huomaaminen vaatii pysähtymistä meemien äärelle. Meemien positiivisten puolien sijaan olisi niitä tarkasteltava kriittisesti, jotta tiedämme mille oikein nauramme, kun nauramme meemeille. Tutkimukseni onnistuu täten osaltaan kiinnittämään huomiota meemihuumorin kompleksiseen luonteeseen, jossa meemien tekijät ja meemien kuluttajat saattavat uusintaa haitallisia ajattelutapoja meemeistä nauttiessaan.

Tutkittavaa olisi kuitenkin vielä paljon. Jatkotutkimuksessa olisi mahdollista keskittyä esimerkiksi koronavirusmeemien muutokseen pandemian pitkittyessä. Miten pandemian pitkittyminen, kuolonuhrien määrän lisääntyminen ja rokotteiden käyttöönotto on vaikuttanut koronavirushuumoriin ja miten se näkyy meemeissä ja meemeissä esiintyvissä rasismissa. Myös otannan suuruus tai eri sivustolta kerätty aineisto voisi paljastaa uusia teemoja, joita tähän tutkimukseen ei sisällytetty.

Internetmeemien kenttä on erittäin hedelmällinen tutkimuskohde, sillä visuaalisessa, kuvien dominoivassa kulttuurissa meemien parempi ymmärtäminen voisi avartaa käsitystämme meemeistä internetin omana kielenä. Meemit eivät suinkaan ole ainoastaan humoristisia kuvia, vaan ne ovat nähtävissä nopeasti nautittaviksi informaation palasiksi, joilla on kyky muokata käsityksiämme maailmasta haastamalla tai uusintamalla vallalla olevia diskursseja. Pelkästään meemien positiivisiin puoliin keskittyminen saattaa täten vääristää meemien tutkimusta ja häivyttää alleen meemien käytön mahdollisesti vakavia seurauksia. Meemeissä esiintyvien teemojen ja huumorin tutkiminen on tärkeää, sillä se saattaa paljastaa kätkeytyä piirteitä tästä nopeasti nautittavasta viihteestä.

6 Lähteet

Painetut lähteet

Anttila, Pirkko. (2006). Tutkiva toiminta ja ilmaisu, teos, tekeminen 2. p. Hamina: Akatiimi.

Barthes, Roland. (1990). Camera lucida: reflections on photography (12. pr.). Noonday Press.

Blackmore, Susan & Saarinen, Osmo. (2000). Meemit - kulttuurigeenit. Art House.

Hietala, Veijo. (1993). Kuvien todellisuus: johdatusta kuvallisen kulttuurin ymmärtämiseen ja tulkintaan Helsinki: Kirjastopalvelu.

Zareff, Janne. (2020). Kuinka vallalle nauretaan: poliittinen satiiri suomalaisessa televisiossa. Gaudeamus.

Digitaaliset lähteet

Bauters, Merja. Semioottinen analyysi. Teoksessa Jaana Vuori (toim.) *Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja*. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto [ylläpitäjä ja tuottaja]. <https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/>. Viitattu 14.12.2021.

Billig, Michael. (2001). Humour and hatred: the racist jokes of the Ku Klux Klan. *Discourse & Society*, 12(3), 267–289. <https://doi.org/10.1177/0957926501012003001>

Billig, Michael. (2005). Laughter and Ridicule: Towards a Social Critique of Humour. In *Laughter and Ridicule: Towards a Social Critique of Humour*. SAGE Publications. <https://doi.org/10.4135/9781446211779>

Brooks, Samantha K & Webster, Rebecca K & Smith, Louise E & Woodland, Lisa & Wessely, Simon & Greenberg, Neil & Rubin, Gideon J. (2020). The Psychological Impact of Quarantine and How to Reduce It: Rapid Review of the Evidence. *The Lancet (British edition)* 395, 10227, 912–920.

Dawkins, Richard. (2016). *The Selfish Gene: 40th Anniversary Edition*, Oxford University Press, Incorporated, 2016. ProQuest Ebook Central, <https://ebookcentral.proquest.com/lib/tampere/detail.action?docID=4545419>.

Dundes, Alan. (1987). ‘At Ease, Disease: AIDS Jokes as Sick Humor’, *American Behavioural Scientist* 30(3): 72–81.

Dynel, Marta. (2016). "I has seen image macros!" Advice animal memes as visual-verbal jokes. *International Journal of Communication*, 10, 660–688.

Dynel, Marta & Poppi, Fabio. I. (2018). In tragoedia risus: Analysis of dark humour in post-terrorist attack discourse. *Discourse & Communication*, 12(4), 382–400. <https://doi.org/10.1177/1750481318757777>

Honey-Rosés, Jordi, Anguelovski, Isabelle, Chireh, Vincent K. Daher, Carolyn, Konijnendijk van den Bosch, Cecil, Litt, Jill S. Mawani, Vrushti, McCall, Michael K. Orellana, Arturo, Oscilowicz, Emilia, Sánchez, Ulises, Senbel, Maged, Tan, Xueqi, Villagomez, Erick, Zapata, Oscar & Nieuwenhuijsen, Mark J. (2020). The impact of COVID-19 on public space: an early review of the emerging questions – design, perceptions and inequities, *Cities & Health*. doi:[10.1080/23748834.2020.1780074](https://doi.org/10.1080/23748834.2020.1780074)

Knobel, Michele & Lankshear, Colin. (2006). *New Literacies: Everyday Practices and Classroom Learning*. 2nd ed. Buckingham: Open University Press.

Kuipers, Giselinde. (2002). Media culture and Internet disaster jokes: bin Laden and the attack on the World Trade Center. *European Journal of Cultural Studies*, 5(4), 450–470. <https://doi.org/10.1177/1364942002005004296>

Miczo, Nathan. (2021). The ethics of news media reporting on coronavirus humor. *Humor* (Berlin, Germany), 34(2), 305–327. <https://doi.org/10.1515/humor-2021-0011>

Milner, Ryan M. *The World Made Meme Public Conversations and Participatory Media*. The MIT Press, 2016.

Myrick, Jessica. G., Nabi, Robin. L., & Eng, Nicholas. J. (2021). Consuming memes during the COVID pandemic: Effects of memes and meme type on COVID-related stress and coping efficacy. *Psychology of Popular Media*. Advance online publication. <https://doi.org/10.1037/ppm0000371>

Nissenbaum, & Shifman, L. (2018). Meme templates as expressive repertoires in a globalizing world: A cross-linguistic study. *Journal of Computer-Mediated Communication*, 23(5), 294–310. <https://doi.org/10.1093/jcmc/zmy016>

Oliver, Mary Beth. (2003). African American Men as "Criminal and Dangerous": Implications of Media Portrayals of Crime on the "Criminalization" of African American Men. *Journal of*

African American Studies (New Brunswick, N.J.), 7(2), 3–18. <https://doi.org/10.1007/s12111-003-1006-5>

Oring, E. (1987). 'Jokes and the Discourse on Disaster: The Challenger Shuttle Explosion and its Joke Cycle', *Journal of American Folklore* 100(397): 276–86.

Peirce, Charles. S & Hoopes, James. (1991). *Peirce on Signs Writings on Semiotic* by Charles Sanders Peirce. University of North Carolina Press.

Propublica 16.3. 2020. Millions of Federal Workers Still Waiting on Work-From-Home Order During Coronavirus Pandemic. *Koronavirus*. (Verkossa. Viitattu 12.5.2022.).

Rodley, Chris. (2016). FCJ-200 When Memes Go to War: Viral Propaganda in the 2014 Gaza-Israel Conflict. *Fibreculture Journal*, 27.

Sebba-Elran, Tsafi. (2021). A pandemic of jokes? The Israeli COVID meme and the construction of a collective response to risk. *Humor* (Berlin, Germany). <https://doi.org/10.1515/humor-2021-0012>

Shifman, Limor. (2014). *Memes in Digital Culture*. The MIT Press.

Suomen kuvalehti 1.6. 2018. Ammatit ykkösestä viimeiseen. Katso, miten arvostettu ammattisi on ja keneltä arvostusta tulee. Entä keneltä ei? *Kotimaa*. (Verkossa. Viitattu 10.5.2022.). <https://suomenkuvalehti.fi/kotimaa/onko-ammattisi-nousussa-vai-laskussa-katso-mita-ammatteja-suomi-arvostaa-ja-mita-ei/>

Vainikka, Eliisa. (2016). Avaimia nettimeemien tulkintaan – Meemit transnationaalina mediailmiönä. *Lähikuva – Audiovisuaalisen Kulttuurin Tieteellinen Julkaisu*, 29(3). <https://doi.org/10.23994/lk.59500>

New York Times 17.4.2020. The rise of the coronavirus nature genre: Critic's notebook. (Verkossa. Viitattu 12.5.2022.). <https://www.nytimes.com/2020/04/17/arts/coronavirus-nature-genre.html>

The Atlantic 14.4.2020. Trumps Lies About Coronavirus. *Politiikka*. (Verkossa. Viitattu 12.5.2022.). <https://www.theatlantic.com/politics/archive/2020/11/trumps-lies-about-coronavirus/608647/>

VOX 8.6.2020, Trump Failed Coronavirus Response. (Verkossa. Viitattu 12.5.2022.).

<https://www.vox.com/2020/6/8/21242003/trump-failed-coronavirus-response>

Weaver, Simon. (2011). Jokes, rhetoric and embodied racism: a rhetorical discourse analysis of the logics of racist jokes on the internet. *Ethnicities*, 11(4), 413–435. <https://doi.org/10.1177/1468796811407755>

World Health Organization verkkosivu. <https://www.who.int/director-general/speeches/detail/who-director-general-s-opening-remarks-at-the-media-briefing-on-covid-19---11-march-2020> Viitattu 15.11.2021

Yus, Francisco. (2021). Incongruity-resolution humorous strategies in image macro memes. *Internet Pragmatics*, 4(1), 131–149. <https://doi.org/10.1075/ip.00058.yus>

Yoon, InJeong. (2016). Why is it not Just a Joke? Analysis of Internet Memes Associated with Racism and Hidden Ideology of Colorblindness. *Journal of Cultural Research in Art Education (Online)*, 33, 92–.

Kuvalähteet

Kuva 1. Reddit CoronavirusMemes. (2020) There's so many non-traditional heroes. Viitattu 15.11.2021. Haettu osoitteesta: <https://www.reddit.com/r/CoronavirusMemes/>

Kuva 2. Reddit CoronavirusMemes. (2020) Plumbers a month from now.... Viitattu 15.11.2021. Haettu osoitteesta: <https://www.reddit.com/r/CoronavirusMemes/>

Kuva 3. Reddit CoronavirusMemes. (2020) Anyone done this meme? Viitattu 15.11.2021. Haettu osoitteesta: <https://www.reddit.com/r/CoronavirusMemes/>

Kuva 4. Reddit CoronavirusMemes. (2020) It's time. Viitattu 15.11.2021. Haettu osoitteesta: <https://www.reddit.com/r/CoronavirusMemes/>

Kuva 5. Reddit CoronavirusMemes. (2020) You know it's going to happen. Viitattu 15.11.2021. Haettu osoitteesta: <https://www.reddit.com/r/CoronavirusMemes/>

Kuva 6. Reddit CoronavirusMemes. (2020) This speaks to me. Viitattu 15.11.2021. Haettu osoitteesta: <https://www.reddit.com/r/CoronavirusMemes/>

Kuva 7. Reddit CoronavirusMemes. (2020) Stay safe btw. Viitattu 15.11.2021. Haettu osoitteesta: <https://www.reddit.com/r/CoronavirusMemes/>

Kuva 8. Reddit CoronavirusMemes. (2020) I believe in you. Viitattu 15.11.2021. Haettu osoitteesta: <https://www.reddit.com/r/CoronavirusMemes/>